

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Фундаментальні наукові дослідження галузі спорту переконливо доводять ізоморфний характер міжнародного спортивного руху (В.М. Платонов, 2004, 2010) та окремих його складових: олімпійського спорту (В.М. Платонов, С.И. Гуськов, 1996; В.М. Платонов, М.М. Булатова, С.Н. Бубка, 2009), руху «спорт для всіх» (М.В. Дутчак, 2006), професійного спорту (С.И. Гуськов, 1995; В.Н. Платонов, С.П. Гуськов, М.М. Линець, Б.Н. Юшко, 2000; О.В. Борисова, 2012). Уявлення про сучасний міжнародний спортивний рух неможливе також без розуміння його повноправної складової – адаптивного спорту (Ю.А. Бріскін, 2006 – 2012). Потужний розвиток адаптивного спорту є віддзеркаленням сучасних тенденцій гуманізації та інтеграції глобального суспільства. Постійне зростання кількості учасників різноманітних змагань спортсменів-інвалідів, розширення спортивного календаря та географії країн-учасниць, зростання спортивних результатів, а в окремих випадках їх наближення до результатів здорових спортсменів є вагомим підтвердженням соціальної значущості адаптивного спорту (С.П. Евсеев, 2007; Є.Н. Приступа, 2010; Ю.А. Бріскін, 2010). Нині в змаганнях адаптивного спорту беруть участь інваліди різних нозологій: з вадами слуху, зору, пошкодженням опорно-рухового апарату, відхиленнями розумового розвитку. Останні представлені сьогодні у двох напрямках адаптивного спорту в міжнародному олімпійському русі – у паралімпійському та спеціальному олімпійському спорті. Спеціальні Олімпіади, що їх було створено 1968 року в США з ініціативи Юніс Кеннеді Шрайвер, є унікальним напрямом адаптивного спорту. Поширення демократичних гуманістичних ідей олімпізму у формуванні Спеціальних Олімпіад стало основою їх визнання Міжнародним олімпійським комітетом (МОК) 1988 року та сприяло створенню найбільш масштабної міжнародної спортивної організації інвалідів, що покликана забезпечувати проведення цілорічних тренувань і змагань серед осіб із відхиленнями розумового розвитку. Багаторічна історія, виражена позитивна динаміка усіх кількісних показників розвитку (учасників змагань, країн, видів спорту, волонтерів, організацій-партнерів тощо) довели прогресивність та велику соціальну потребу в діяльності Спеціальних Олімпіад (В.І. Мудрік, 2001; К.П. Слинявчук, 2002; І.О. Когут, 2008; Є.В. Гончаренко, 2011).

Разом з тим у такому динамічному явищі, як спорт, останніми десятиліттями спостерігаються суттєві зміни, що полягають у значному зростанні його соціальної значущості, перегляді світоглядних засад, розгортанні інтегративних процесів тощо, що також характерно для адаптивного спорту, зокрема Спеціальних Олімпіад (Ю.А. Бріскін, 2002; Є.Н. Приступа, 2005; С.Ф. Матвеев, 2008; В.М. Платонов, 2010; С.Н. Бубка, 2011). На практиці це проявляється в зростанні уваги суспільства до Спеціальних Олімпіад, створенні нових можливостей для організації тренувального процесу та змагань спортсменів-інвалідів, збільшенні масштабу цих змагань, об'єднанні в змагальному процесі спортсменів-партнерів та атлетів Спеціальних Олімпіад (Л.А. Карпенко, 2002; М. Даментко, 2002) Водночас значно зростають вимоги до організаційного, методичного спортивного рівня усіх заходів Спеціальних Олімпіад. Згідно з фундаментальними положеннями Спеціальних Олімпіад, діяльність цієї організації здійснюється на громадських засадах із

залученням волонтерів, батьків, педагогічних працівників, лікарів, які не завжди мають достатній рівень теоретико-методичної та практичної підготовленості для забезпечення тренувального процесу. На сьогодні назріла нагальна потреба в підвищенні фахового рівня кадрів Спеціальних Олімпіад, у пошуку шляхів оптимізації поєднання волонтерської підтримки з професійним підходом, що є неможливим з огляду на наявний рівень науково-методичного забезпечення спортивної роботи з особами з відхиленнями розумового розвитку. Перспективи залучення осіб цієї нозології до спортивної діяльності, яка, безперечно, є одним із найкращих засобів соціальної та фізичної реабілітації (Ю.А. Бріскін, В.В. Строкатов, 1999; С.П. Евсеев, 2000; Р.В. Чудная, 2000; А.В. Магльований, 2013), безпосередньо залежать від якості науково-методичного забезпечення процесу підготовки. Разом з тим фундаментальні та прикладні дослідження галузі адаптивного спорту, зокрема Спеціальних Олімпіад, охоплюють широке коло питань історичного (С.Ф. Матвеев, 2002; О.В. Римар, 2002; Є.Н. Приступа, 2003, 2005; Ю.А. Бріскін, 2004, 2006; І.О. Когут, 2008), організаційного (В.І. Мудрік, 2001; Ю.А. Бріскін, 2004; С.П. Евсеев, 2007), світоглядного характеру (Ю.А. Бріскін 2002, 2007; С.Ф. Матвеев, 2006), підготовки кадрів (С.П. Евсеев, 1998; Ю.А. Бріскін, 2005; Р.П. Карпюк, 2010). У сучасних літературних джерелах розглядають різні напрями соціальної адаптації осіб із відхиленнями розумового розвитку: професійно-трудове навчання (О.П. Хохліна, 2000; К.В. Рейда, 2003), умови інклюзивного навчання (Т.В. Сак, 2010), музичне виховання (О.В. Коломійцева, 2009), використання засобів фізичного виховання (Л. Харченко, 2003; О.М. Лесько, 2004; С.В. Гвоздецька, 2005), конструкторська діяльність (І.Ю. Ужченко, 2008). Використання ж засобів спорту для соціальної адаптації осіб із відхиленнями розумового розвитку в літературі описано фрагментарно (С.В. Гончаренко, 2011).

Як відомо, в Україні впроваджують унікальну державну політику в галузі адаптивного спорту, що, передусім, стосується паралімпійського та дефлімпійського спорту. У Законі України про фізичну культуру і спорт (ст. 24, 31) задекларовано «...розвиток фізичної культури і спорту інвалідів, поліпшення фізичного стану та суспільної інтеграції інвалідів, організація і проведення заходів з фізичної культури і спорту інвалідів, участь національних збірних команд України в Паралімпійських і Дефлімпійських іграх, міжнародних спортивних змаганнях інвалідів». Актуалізацію науково-методичної підтримки руху Спеціальних Олімпіад в Україні продиктовано також останніми нормативними документами: указ Президента України «Про заходи фізкультурно-оздоровчої діяльності стосовно дітей та молоді з вадами розумового розвитку та підтримки руху Спеціальної олімпіади в Україні» від 22 лютого 2010 року N 202/2010, розпорядження Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2010 року № 1601-р «Про затвердження плану фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми та молоддю з вадами розумового розвитку та підтримки в Україні руху Спеціальної олімпіади».

Важливість розробки науково-методичних проблем Спеціальних Олімпіад пов'язана також із тим, що, якщо для інших напрямів адаптивного спорту (паралімпійський та дефлімпійський спорт), урахуовуючи ідентичність їхніх цільово-результативних відносин із олімпійським спортом, можлива часткова нозологічно-

детермінована екстраполяція основних підходів системи підготовки спортсменів-олімпійців, то для Спеціальних Олімпіад необхідне суттєве переосмислення фундаментальних положень цієї системи. Водночас без використання досвіду підготовки спортсменів в олімпійському спорті, закономірностей формування різних видів підготовленості (В.С. Келлер, В.М. Платонов, 1993; Л.П. Матвеев, 1999; В.Н. Платонов, 2004), рухових умінь та навичок (В.Д. Мазниченко, 1976; В.Н. Болобан, 1990; Д.Д. Донской, 1991), розвитку фізичних якостей (В.Н. Платонов, М.М. Булатова, 1995; М.М. Линець, 1997; Ю.В. Верхошанский, 1998) тощо не можливий подальший розвиток Спеціальних Олімпіад у сучасних умовах.

Таким чином, постає важлива науково-прикладна **проблема** невідповідності наявного рівня знань філософських, організаційних, нормативних, методичних, поняттєвих засад спеціального олімпійського руху сучасним потребам практики, масштабу та соціальної вартості Спеціальних Олімпіад як виду діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тем 2.5.1 «Організаційні, історичні, теоретико-методичні напрями спорту інвалідів» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту на 2006 – 2010-рр. (номер державної реєстрації 0106U012613) та 1.4 «Теоретико-методичні засади розвитку спорту інвалідів» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011 – 2015 роки згідно з Наказом N 4525 від 20.12.2010 Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту (номер державної реєстрації 0111U006470). Роль автора (як співвиконавця теми) полягає у вивченні історії та організації міжнародного руху Спеціальних Олімпіад як виду соціальної практики та складової адаптивного спорту в міжнародній олімпійській системі, зборі, аналізі та інтерпретації теоретичної та емпіричної інформації, формуванні концепції системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад.

Метою дослідження є теоретико-методичне обґрунтування соціальної практики Спеціальних Олімпіад у сучасних умовах розвитку суспільства та функціонування міжнародної олімпійської системи

Реалізацію мети конкретизовано в таких **завданнях**:

1. Виявити проблемне поле та основні напрями науково-методичного забезпечення соціальної адаптації осіб із відхиленнями розумового розвитку засобами адаптивного спорту.

2. Установити місце Спеціальних Олімпіад у системі адаптивного спорту та міжнародного олімпійського руху.

3. Охарактеризувати еволюцію критеріїв участі у Спеціальних Олімпіадах та розробити типові нозологічні профілі спортсменів.

4. Охарактеризувати еволюцію нормативних засад руху Спеціальних Олімпіад на сучасному етапі його розвитку.

5. Виявити тенденції регіонального та всесвітнього функціонування руху Спеціальних Олімпіад на сучасному етапі його розвитку.

6. Розробити та науково обґрунтувати структуру і зміст соціально-орієнтованої системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад.

Об'єкт дослідження: адаптивний спорт як вид соціальної практики.

Предмет дослідження: міжнародний спортивний рух Спеціальних Олімпіад.

Методологія дослідження базувалася на загальнотеоретичних положеннях різних аспектів галузі олімпійського спорту, адаптивного спорту та спеціального олімпійського спорту (їх формування та функціонування в системі міжнародного олімпійського руху в різні історичні періоди, структури системи підготовки, методики підготовки спортсменів, організаційного забезпечення, філософських засад). У процесі дослідження Спеціальні Олімпіади було розглянуто як частину міжнародного спортивного руху в контексті конкретних історичних та соціальних умов.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи**:

- методи теоретичного рівня: аналогія, аналіз та синтез, абстрагування, індукція, екстраполяція, системно-функціональний та системно-структурний аналіз, історичні методи (порівняльно-історичний та ретроспективний), що дозволили виявити історичне підґрунтя створення та функціонування міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад, удосконалити періодизацію руху Спеціальних Олімпіад та виявити сучасні тенденції розвитку спортивного руху Спеціальних Олімпіад; виявити основні напрями реабілітації та соціальної адаптації осіб із відхиленнями розумового розвитку, шляхи використання засобів спорту в роботі з особами з відхиленнями розумового розвитку, охарактеризувати специфічні структуру та зміст системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад;
- педагогічне спостереження для виявлення особливостей тренувального процесу та організації змагань за програмами Спеціальних Олімпіад;
- соціологічні методи: опитування та аналіз документальних матеріалів, що дозволили виявити сучасні особливості, проблеми й перспективи розвитку програм Спеціальних Олімпіад у світі, в Європі й Україні та вплив занять спортом на рівень соціальної адаптації осіб із відхиленнями розумового розвитку;
- методи математичної статистики для визначення абсолютних та відносних показників розвитку програм Спеціальних Олімпіад.

Наукова новизна роботи:

- *уперше* здійснено комплексне обґрунтування соціальної практики Спеціальних Олімпіад, що містить історичну, організаційну, методичну, поняттєву та нормативну компоненти;
- *уперше* створено концепцію соціально-орієнтованої системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад;
- *уперше* науково обґрунтовано систему використання засобів спорту в соціальній адаптації осіб із відхиленнями розумового розвитку;
- *уперше* науково обґрунтовано систему комплексного інформаційного забезпечення структурних складових системи підготовки в спеціальному олімпійському спорті;
- *уперше* виявлено тенденції розвитку спортивного руху Спеціальних Олімпіад у сучасних умовах функціонування суспільства та міжнародної олімпійської системи;
- *уперше* створено нозологічні профілі спортсменів Спеціальних Олімпіад;

- *удосконалено* поняттєвий апарат адаптивного спорту;
- *удосконалено* систему принципів підготовки спортсменів за програмами Спеціальних Олімпіад;
- *удосконалено* технологію спортивної класифікації та інформацію щодо критеріїв залучення осіб із відхиленнями розумового розвитку до спортивної роботи в межах руху Спеціальних Олімпіад;
- *удосконалено* відомості про нормативні основи міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад;
- *удосконалено* наукові положення щодо організаційної структури міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад на глобальному та національному рівнях;
- *набула подальшого розвитку* система знань про філософські засади діяльності організації Спеціальних Олімпіад з врахуванням сучасних тенденцій розвитку спорту;
- *набули подальшого розвитку* методичні основи спортивного тренування за програмами Спеціальних Олімпіад для осіб із різним рівнем фізичних можливостей;
- *набули подальшого розвитку* відомості про реабілітаційний і соціально-адаптаційний вплив засобів спорту на осіб із відхиленнями розумового розвитку;
- *набули подальшого розвитку* відомості щодо періодизації Ігор Спеціальних Олімпіад.

Практична значущість роботи полягає у використанні її теоретичних і емпіричних результатів для розвитку руху Спеціальних Олімпіад в Україні, поліпшенні системи організації змагань різного рівня та тренувального процесу для осіб із відхиленнями розумового розвитку, у процесі підготовки фахівців за напрямом «спорт (за видами)» освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр», для інформаційного забезпечення підготовки волонтерів руху Спеціальних Олімпіад. Практична значущість роботи полягає також у можливості використання отриманих фактичних даних у викладанні навчальних курсів спортивно-історичної проблематики в системі галузевої спортивної освіти та в системі підвищення кваліфікації. Отримані результати сприяють популяризації руху Спеціальних Олімпіад, інформуванню суспільства про проблеми осіб із відхиленнями розумового розвитку.

Результати роботи впроваджено у практику діяльності Львівського обласного центру з фізичної культури та спорту інвалідів «Інваспорт», Львівського обласного відділення комітету фізичного виховання та спорту МОН України, Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Спеціальна Олімпіада України» та Регіональної ради управління Спеціальних Олімпіад Європи/Євразії, у навчальний процес студентів Львівського державного університету фізичної культури та Національного університету фізичного виховання і спорту України, у тренувальний процес спортсменів Спеціальних Олімпіад Львівської області.

Особистий внесок здобувача полягає в розробці проблеми; організації і проведенні дослідження; характеристиці критеріїв залучення спортсменів до програм Спеціальних Олімпіад та створенні нозологічних профілів; характеристиці складових системи спортивної підготовки за програмами Спеціальних Олімпіад;

актуалізації історичних, нормативних, філософських засад спортивного руху Спеціальних Олімпіад; аналізі та узагальненні отриманих у роботі результатів; оформленні дисертації.

Апробація результатів дисертації. Результати проведених досліджень оприлюднено на науково-методичних конференціях ЛДУФК (Львів, 2003 – 2013), Всеукраїнських наукових конференціях «Оздоровча та спортивна робота з неповносправними» (Львів, 2003 – 2005), Міжнародних наукових конференціях «Молода спортивна наука України» (Львів, 2004–2013), у комплексних міжнародних заходах «Спорт інвалідів і міжнародний олімпійський рух» (Київ, 2005), IX Міжнародному науковому конгресі «Олімпійський спорт і спорт для всіх» (Київ, 2006), Міжнародних наукових конференціях «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму в сучасних умовах життя» (Запоріжжя, 2011, 2013), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної біології та здоров'я людини» (Миколаїв, 2011), VI Міжнародній конференції «Актуальні проблеми сучасної біомеханіки, фізичного виховання і спорту» (Чернігів, 2013), щорічних науково-практичних всеукраїнських конференціях ВГОІ «Спеціальна Олімпіада України» (Київ, 2003 – 2013).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 47 друкованих праць, серед яких 21 – у наукових фахових виданнях України, з них 14 – у наукових фахових виданнях України, що внесені до наукометричних баз; 5 – у закордонних періодичних виданнях за напрямом дисертації, 2 патенти України (у співавторстві) № 70781 та № 46587, 2 монографії (1 – одноосібно), 1 навчальний посібник, рекомендований Міністерством освіти і науки України (у співавторстві).

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота, виконана на 429 сторінках, складається зі вступу, 7 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Дисертацію ілюстровано 72 рисунками та 29 таблицями. У роботі використано 414 інформаційних джерел, у тому числі 88 іноземних.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету й завдання роботи, визначено об'єкт та предмет дослідження, окреслено методи розв'язання завдань, розкрито наукову новизну та практичну значущість результатів дослідження, висвітлено їх апробацію та впровадження.

Перший розділ роботи «**Адаптивний спорт у сучасному суспільстві**» присвячено конкретизації об'єкта дослідження, виявленню важливої наукової проблеми та вирішенню першого та другого завдань дослідження. У розділі представлено аналіз фундаментальних і новітніх інформаційних джерел, на основі якого встановлено, що адаптивний спорт є повною мірою інтегрованим у суспільне життя. Ця інтеграція є результатом багаторічної генези, послідовного перетворення реабілітаційно-спрямованого використання рухової активності для інвалідів у суто спортивну діяльність, що здійснюється на різних рівнях та має найвище визнання й патронат Міжнародного олімпійського комітету. Напрями адаптивного спорту, визнані МОК, містять паралімпійський спорт, дефлімпійський спорт та Спеціальні Олімпіади.

Головними чинниками визнання дефлімпійського спорту як складової міжнародного олімпійського руху є заслуги в розвитку спорту серед глухих, реалізація олімпійських ідеалів, практичний внесок у розвиток міжнародного олімпійського руху та відповідність принципів дефлімпійського спорту принципам олімпізму. Процеси інтеграції олімпійського та паралімпійського спорту ґрунтуються на визнанні МОК, послідовному проведенні олімпійських та паралімпійських ігор, спільності цільово-результативних відносин, підходах щодо формування програм змагань. Співпраця Міжнародного олімпійського та Паралімпійського комітетів щодо стратегії, організації, фінансування, проведення Паралімпійських ігор є вагомим свідченням інтеграції паралімпійського спорту в міжнародний олімпійський рух.

Рух Спеціальних Олімпіад набуває широкого суспільного визнання та стає повноправною складовою міжнародної олімпійської системи з моменту підписання Протоколу між МОК та Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад про співпрацю та офіційне визнання (1988 р.). Від 1991 року міжнародні літні та зимові ігри Спеціальних Олімпіад отримують статус Всесвітніх ігор. Кількість учасників літніх ігор Спеціальних Олімпіад від 1995 року перевищує 7000. Незважаючи на найменш тривалу історію розвитку порівняно з іншими напрямками адаптивного спорту, Спеціальні Олімпіади нині є наймасовішою його складовою в олімпійському русі.

Розвиток Спеціальних Олімпіад до початку XXI століття достатньо повно описано в науковій та методичній літературі. Разом з тим цей опис містить положення, що потребують на сьогодні перегляду та актуалізації. Так, вимоги щодо формування програм Ігор Спеціальних Олімпіад, критерії визнання та класифікація видів спорту, що подані у фундаментальних джерелах, не відповідають сучасним тенденціям розвитку Спеціальних Олімпіад. Періодизація ігор Спеціальних Олімпіад, описана фахівцями, охоплює два періоди: I період (1968 – 1987 рр.). – період до офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад, та II період (від 1991 р.) після офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад, набуття Іграм Спеціальних Олімпіад всесвітнього характеру. Водночас бурхливий розвиток цього напрямку адаптивного спорту на початку XXI століття потребує детального вивчення для встановлення доцільності виокремлення наступних періодів його розвитку, що відрізняються певними характерними особливостями.

Здійснений аналіз наукової та методичної літератури виявив дискретність положень щодо методики тренувального процесу за програмами Спеціальних Олімпіад. Натомість відсутня загальна концепція системи підготовки спортсменів у цьому напрямі адаптивного спорту.

Установлено, що передумовою розвитку Спеціальних Олімпіад є максимально широке залучення волонтерів. При суворих вимогах щодо відбору та оцінювання ефективності діяльності волонтерів спостерігається низький рівень методичного забезпечення їхньої підготовки, розробки навчальних програм, курсів, добору інформаційних матеріалів. Це своєю чергою обґрунтовує актуальність реалізації цих завдань на сучасному етапі розвитку програм Спеціальних Олімпіад.

Зіставлення концептуальних підходів щодо діяльності Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та організації INAS-FID, що здійснюють керівництво розвитком спорту осіб із відхиленнями розумового розвитку, виявило суттєві відмінності в цільово-результативних аспектах, у класифікаційних критеріях, у способах визначення переможців, системі змагань тощо.

Теоретичний аналіз також дозволив охарактеризувати інші, окрім спорту, напрями соціальної адаптації та реабілітації осіб із відхиленнями розумового розвитку. Перші ідеї щодо навчання дітей із розумовою відсталістю належать швейцарському педагогові Песталоцці (1746 – 1827). Медико-педагогічний напрямок допомоги розумово відсталим розпочато з заснування в Європі (Німеччина, Франція) у першій половині XIX ст. приватних спеціальних шкіл. У 60 – 70 роках XX ст. в роботі з розумово відсталими людьми в різних країнах світу пріоритетним стає напрям «нормалізації». Його реалізацію спрямовано на формування життєво необхідних, соціальних навичок. Сутність соціальної адаптації як кінцевої мети виховання та навчання розумово відсталих дітей по-різному розуміють фахівці різних країн. Слід підкреслити, що узагальнені принципи такої адаптаційної роботи мають багато спільного з підходами, що застосовуються нині в програмах Спеціальних Олімпіад: розвиток активності та самостійності розумово відсталих дітей, індивідуалізація процесу навчання, урізноманітнення методів навчання, конкретизація навчального матеріалу, використання ігрової діяльності, виражена життєва спрямованість навчання, здійснення широкого зв'язку розумового та фізичного виховання тощо.

Серед засобів соціальної адаптації розумово відсталих дітей особливе місце посідає трудове навчання. Актуальним трендом у роботі з особами з відхиленнями розумового розвитку є інклюзивна освіта, про яку нині широко дискутують науковці та громадськість у різних країнах світу. В окремих роботах підкреслено важливість логопедичної допомоги дітям із розумовою відсталістю. Відзначено також значні можливості художньо-естетичного, музичного виховання, використання засобів образотворчого мистецтва в розвитку й корекції пізнавальної діяльності та емоційної сфери розумово відсталих учнів. Незважаючи на існування достатньої кількості наукової інформації щодо єдності розумового та фізичного виховання в роботі з розумово відсталими дітьми, роль рухової діяльності в корекції інтелектуального розвитку є малодослідженою. Серед спортивно-орієнтованих напрямів адаптації обґрунтовано застосування засобів футболу, туризму, спортивної гімнастики.

Виокремлені в результаті аналізу наукової та методичної літератури сучасні тенденції розвитку спорту є спільними для олімпійського та адаптивного спорту, що зумовлює необхідність їх урахування в аналізі діяльності, розробці концепції та стратегії розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад.

У другому розділі дисертаційної роботи **«Методи та організація дослідження»** обґрунтовано методологію дослідження та охарактеризовано методи й організацію дослідження. В основу пошуку, аналізу та інтерпретації наукової інформації було покладено фундаментальні праці В. М. Платонова, С.М. Гуськова (1994); В.М. Платонова, М.М. Булатової, С.Н. Бубки (2009); В.М. Платонова (1994 – 2010) щодо історичних, організаційних, правових засад олімпійського

спорту; В.С.Келлера (1977) щодо ролі змагальної діяльності в спорті; В.С. Келлера, В.М. Платонова (1993) щодо структури та змісту системи підготовки спортсменів; В.С. Келлера, В.М. Платонова (1993), Л.П. Матвєєва (1999) щодо закономірностей формування різних видів підготовленості спортсменів; В.Д. Мазниченка (1984), Д.Д. Донського (1991), В.Н. Болобана (1995) щодо закономірностей формування рухових умінь та навичок; Ю.В. Верхошанського (1988), В.М. Платонова, М.М. Булатової (1995), М.М. Линця (1997) щодо розвитку фізичних якостей; Ю.А. Бріскіна (2004, 2005), С.П. Євєєва (2005) щодо історичних, організаційних, правових засад адаптивного спорту; С.П. Євєєва, Л.В. Шапковой (2000) щодо методології адаптивної фізичної культури; Л.С. Виготського (1983) щодо вікових особливостей інтелектуального розвитку дитини; Х. Валкової (Н. Valkova, 1996 – 2003) щодо проблем соціальної та фізичної адаптації осіб із вадами інтелекту засобами програм Спеціальних Олімпіад; Ю.І. Вісковатова (1998) щодо особливостей моторики осіб із вадами інтелекту; Х.С. Замського (1995), О.П. Хохліної (2000) щодо засобів педагогічної корекції осіб із вадами інтелекту.

Теоретичний характер дослідження передбачав виявлення та характеристику взаємозв'язків між окремими компонентами цілісної системи (міжнародним спортивним рухом Спеціальних Олімпіад) та між цілісною системою й зовнішніми чинниками.

Для вирішення поставлених завдань використано методи теоретичного рівня (аналогія, аналіз та синтез, абстрагування, індукція, екстраполяція, системно-функціональний та системно-структурний аналіз, історичні методи (порівняльно-історичний та ретроспективний); педагогічне спостереження; соціологічні методи (опитування та аналіз документальних матеріалів); методи математичної статистики.

Теоретичній інтерпретації підлягали результати аналізу наукової та методичної літератури, документальних джерел, опитування та статистичної обробки таких показників регіонального і глобального розвитку програм Спеціальних Олімпіад: кількість спортсменів, відсоток осіб із вадами інтелекту, які залучені до програм Спеціальних Олімпіад, гендерне співвідношення учасників, кількість тренерів, співвідношення кількості спортсменів і тренерів, кількість змагань, кількість акредитованих програм, загальний прибуток, дотація на спортсмена, показники розвитку волонтерських програм.

Дослідження було структуроване чотирма етапами.

На *I етапі* (2003 – 2006 рр.) здійснено інформаційний пошук з обраної наукової проблеми (за напрямками міжнародна олімпійська система, адаптивний спорт, соціальна адаптація осіб із відхиленнями розумового розвитку, характеристика розумової відсталості та способи її діагностування, моторика та інші нозологічні особливості осіб із відхиленнями розумового розвитку, особливості методики тренування осіб цієї нозології); консультації з представниками організаційних структур адаптивного спорту національного та міжнародного рівнів, фахівцями-практиками, тренерами Спеціальних Олімпіад; педагогічні спостереження за змістом навчально-тренувального процесу та організацією змагань різних рівнів (локального, національного, регіонального) для спортсменів із відхиленнями розумового розвитку.

II етап (2007 – 2008 рр.) був спрямований на виявлення сучасного стану та тенденцій розвитку руху Спеціальних Олімпіад, ефективності використання засобів спорту для осіб із відхиленнями розумового розвитку, їхньої соціалізації, поліпшення якості життя (проведення опитування (бесід, анкетування), аналіз документальних матеріалів (протоколів змагань, календарів змагань, статистичних звітів тощо), обробку статистичних даних динаміки діяльності організації Спеціальних Олімпіад в Україні та у світі, підготовку першого розділу дисертації.

III етап (2009 – 2012 рр.) – аналітичне дослідження для актуалізації нормативних, організаційних, методичних засад Спеціальних Олімпіад як складової адаптивного спорту та міжнародної олімпійської системи. Написання другого, третього та четвертого розділів дисертації. Підготовка монографії за результатами наукової роботи.

IV етап (2012 – 2013 рр.) – визначення тенденцій розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад на сучасному етапі, характеристика системи підготовки спортсменів за програмами Спеціальних Олімпіад, змістовно-інформаційне наповнення її компонентів. Узагальнення результатів дослідження. Завершення написання тексту дисертації, підготовка ілюстративних матеріалів, формулювання висновків, оформлення дисертації, підготовка до захисту.

У змісті третього розділу «**Характеристика критеріїв залучення осіб із відхиленнями розумового розвитку до програм Спеціальних Олімпіад**» розглянуто генезу проблеми вивчення розумової відсталості, що перетворилася із суто медичної в педагогічну. Окрім визначення найбільш ефективних шляхів педагогічної корекції, важливою проблемою на усіх етапах існування системи спеціального навчання як в етичному, так і в практичному сенсі є проблема діагностики та виявлення інформативних критеріїв інтелектуальної норми чи недостатності. Значний внесок у розв'язання цієї проблеми зробили французький лікар і психолог А. Біне (1857 – 1911) та американський психолог Д. Векслер (1896 – 1981), які розробили варіанти тестів (шкал) для визначення рівня інтелекту. Перевагами шкал Векслера є високий рівень їх стандартизації, наявність тестів вербальної та невербальної спрямованості. За межами США векслерівські шкали вимірювання інтелекту набули великого поширення. Разом з тим недосконалість підходу до інтелектуальної діагностики, заснованого на перекладі й адаптації іноземних тестів, полягає в неможливості усунути вплив на їхні результати чинника культури. У радянській та вітчизняній фундаментальній психодіагностиці визначення інтелектуального рівня ідентифікувалося з оцінюванням розумового розвитку, що передбачало виявлення особливостей психічних процесів (переважно мислення й пам'яті), характеристику навчальної діяльності, оцінювання показників творчого мислення.

Вирішення проблеми залучення особи з відхиленнями розумового розвитку до спортивних програм Спеціальних Олімпіад через встановлення конкретних критеріїв допуску пов'язане, насамперед, з ефективністю наявних способів визначення рівня інтелекту та його класифікації. У процесі дослідження виявлено варіанти назв цієї патології та варіанти її трактування. Найпоширеніше визначення і трактування запропонувала Американська психологічна асоціація, що використала

назву «розумова відсталість» та трактувала її «як загальний інтелектуальний розвиток значно нижчий за середній рівень у поєднанні з дефіцитом адаптаційної поведінки, які виявляються протягом розвитку організму». Нині це визначення не отримало радикальних змін, хоча суттєво уточнено різними об'єднаннями фахівців із психології.

Слід зазначити, що стандартні методики не завжди диференціюють легкий ступінь розумової відсталості та затримку психічного розвитку дитини, що розглядається як тимчасовий стан. Разом з тим зовнішні прояви цих двох патологій є дуже схожими, що спричиняє низку діагностичних проблем. Відсутність можливості коректного визначення нозологічного статусу, застереження щодо використання стандартних діагностичних IQ-методик (наприклад, методики Векслера в неангломовних країнах), наявність певних національних відмінностей у підходах до визначення інтелектуальної інвалідності та статусу осіб цієї нозології в суспільстві змусили Міжнародну організацію Спеціальних Олімпіад переходити від кількісного оцінювання рівня розумового розвитку (інтелекту, адаптаційної поведінки) за допомогою стандартних методик психодіагностики до використання інших критеріїв допуску, що внесено до Загальних правил.

Уніфікація підходів щодо виявлення та характеристики інтелектуальних вад потребує використання загальносвітових стандартів як-то Міжнародна класифікація хвороб (МКХ-10), згідно з якою, «розумова відсталість» (шифр F70-F79) належить до V класу хвороб – «психічні розлади та розлади поведінки» та поділяється на розумову відсталість легкого ступеня (F70), помірну розумову відсталість (F71), тяжку (F72), глибоку розумову відсталість (F73) та інші (неуточнені) форми розумової відсталості.

В Україні діагноз про наявність певного рівня розумової відсталості ставлять психолого-медико-педагогічні консультації. Таку практику закріплено в правовому полі переважної більшості країн пострадянського простору (Російська Федерація, Казахстан, Молдова тощо). Висновок психолого-медико-педагогічної консультації про наявність проблем у психофізичному, інтелектуальному розвитку дитини можна вважати реалізацією вимог Розділу 6.01 (e) Загальних правил Спеціальних Олімпіад про право участі у програмах, що «...підтверджено професійним об'єднанням, відповідною організацією згідно з певними, визнаними у країні вимогами».

Аналіз критеріїв участі в програмах Спеціальних Олімпіад виявив актуальну термінологічну проблему ідентифікації нозології. У процесі змін психологічних критеріїв фахівці використовували різноманітні назви нозології («терміни»), що не завжди відповідали етичним нормам. У 2004 році Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад прийняла термінологічні поправки до Загальних правил, що були закріплені в наступній версії Правил 2006 року, чинній на теперішній час. Ці поправки стосувалися заміни терміна «розумова відсталість» («Mental Retardation») на «інтелектуальна інвалідність» («Intellectual Disability») чи «Intellectual Disabilities»). Формування спеціальної термінології має враховувати вплив змісту термінів, які застосовують для ідентифікації контингенту, на формування статусу цих осіб у суспільстві, наявність етичного контексту в тлумаченні термінів, а не

лише адекватне змістовно-наукове наповнення. У вітчизняній науковій літературі запропоновано рівнозначні за окресленими вище вимогами терміни: «вади інтелекту», «відхилення розумового розвитку», «інтелектуальна інвалідність», «ментальні порушення» тощо. Всеукраїнська громадська організація інвалідів «Спеціальна Олімпіада України» офіційно використовує термін «відхилення розумового розвитку».

Ефективність навчально-тренувального процесу за програмами Спеціальних Олімпіад залежить від розуміння тренером нозологічних особливостей спортсменів, що позначається на встановленні контакту, визначенні індивідуальних можливостей, прогнозуванні спортивних результатів, особливостей поведінки тощо. Особа, яка виконує функції тренера, повинна диференціювати підходи до навчання та розвитку спортсмена, здійснювати відповідний добір засобів виду спорту залежно від встановленого діагнозу. На основі аналізу наукової та методичної літератури, урахування комплекс найбільш інформативних для забезпечення навчально-тренувального процесу параметрів (фізичний розвиток, рухова сфера, побутові навички, соціальний досвід, здатність до діяльності тощо), узагальнено характеристики осіб із різним рівнем розумової відсталості та розроблено їхні нозологічні профілі: ID-1 (легкий ступінь), ID-2 (помірний ступінь), ID-3 (тяжкий ступінь), ID-4 (глибокий ступінь).

У четвертому розділі «Сучасні нормативні засади спортивного руху Спеціальних Олімпіад» розглянуто основи правової регламентації міжнародного руху Спеціальних Олімпіад, що ґрунтуються на Офіційних загальних правилах Спеціальних Олімпіад, Статуті Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, Спортивних правилах Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та Статуті Всесвітніх/Регіональних ігор. Слід зазначити, що Офіційні загальні правила Спеціальних Олімпіад є основоположним документом, що визначає мету та філософію руху в цілому. Статут Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад – технічний документ, що регламентує посадові обов'язки керівників та працівників організації. Нормативний характер також має зміст Стратегічних планів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, що визначають пріоритети розвитку міжнародного руху на п'ятирічні терміни.

Офіційні загальні правила Спеціальних Олімпіад складаються з Преамбули та десяти статей: Місія, мета та основоположні принципи Спеціальних Олімпіад; Атлети Спеціальних Олімпіад; Спортивне тренування та змагання; Управління Спеціальними Олімпіадами; Управління та діяльність акредитованих програм; Акредитація програм Спеціальних Олімпіад; Залучення коштів та розвиток; Фінансові заходи. Фінансова звітність. Страхування; Інтерпретація Загальних правил; Поняття (дефініції). До Поправок 2012 року усі зміни, що систематично вносила у зміст основного документа Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад, мали переважно редакційний, а не змістовно-значущий характер. Еволюція нормативних засад (регламентація стосунків із МОК, регіональна реорганізація, використання символіки, зміни класифікації видів спорту, система управління акредитованими програмами тощо) свідчить про нові якісні зміни руху Спеціальних Олімпіад.

Нормативно-правове регулювання спортивної діяльності здійснюється на основі Спортивних правил Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Одним із ключових положень цього документа є комплекс критеріїв визнання та класифікація видів спорту, що розвиваються на міжнародному, регіональному чи національному рівнях. Сучасний розподіл (від 2009 року) містить 3 групи видів спорту: офіційні, визнані та локально популярні. Надання виду спорту статусу офіційного відбувається за наявності розробленої тренувальної програми (методичного керівництва) з виду спорту; наявності керівної спеціалізованої групи фахівців, що відповідає за розвиток цього виду спорту, та офіційних правил Міжнародної спортивної федерації з виду спорту, затверджених Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад; поширеності виду спорту на національному рівні мінімум у 24 Акредитованих програмах, які представляють мінімум 3 регіони; стандартизації правил на національному та міжнародному рівнях; наявності висновку Консультативного комітету зі спортивних правил Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад про відсутність ризику та безпеку спортсменів під час тренувань і змагань із виду спорту. Статус офіційних надано 21 літньому (водні види спорту, легка атлетика, спортивна гімнастика, баскетбол, бадмінтон, бочі, боулінг, велоспорт, кінний спорт, футбол, гольф, дзюдо, художня гімнастика, пауерліфтинг, ролерскейтинг, вітрильний спорт, настільний теніс, гандбол, теніс, софтбол, волейбол) та 7 зимовим (гірськолижний спорт, лижні перегони, фігурне катання, хокей на підлозі (флорхокей), сноубординг, сноушугінг, ковзанярський спорт) видам спорту. «Визнані» види спорту, згідно з положеннями Спортивних правил, повинні розвиватися на національному рівні мінімум у 12 Акредитованих програмах, які представляють мінімум 2 регіони. До цієї категорії нині належить 3 літні види спорту (крікет, нетбол та веслування на байдарках) та 1 зимовий (флорбол). Таким чином, на сьогодні вимогам Спортивних правил Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад загалом відповідає 32 види спорту.

Еволюція нормативних засад міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад є, з одного боку, відображенням його потужного розвитку в останні роки відповідно до сучасних соціальних трендів демократизації та гуманізації, а з другого – стимулом для прогресивних, ще більш виражених змін на сучасному етапі.

У п'ятому розділі «**Спортивний рух Спеціальних Олімпіад на сучасному етапі**» розглянуто регіональні та світові показники розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад на сучасному етапі. До структури Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад належить 7 Регіональних рад управління (Північної Америки, Європи/Євразії, Східної Азії, Африки, Азійсько-Тихоокеанського регіону, Латинської Америки та Близького Сходу/Північної Африки), які здійснюють розвиток спортивних програм у межах своїх територій. Аналіз показників розвитку програм Спеціальних Олімпіад виявив їх суттєву регіональну диспропорцію в останньому п'ятирічному періоді стратегічного розвитку. При збереженні характеру співвідношення упродовж усього досліджуваного періоду найбільш виражену регіональну диспропорцію за показником «кількість спортсменів» зафіксовано 2011 року, коли представництво кожного з азіатських регіонів переважає майже у 1,5 раза традиційного лідера –

Північну Америку, та у 9 разів – регіони аутсайтери (Африку та Близький Схід/Північну Африку) (рис. 1).

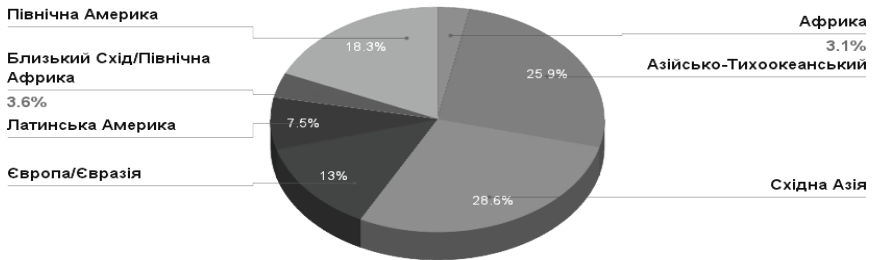

Рис. 1. Регіональне співвідношення кількості спортсменів Спеціальних Олімпіад (2011 р.)

Статистика 2010 року яскраво підкреслює лідерство Північної Америки за кількістю тренерів – 43,6% від загальносвітових показників, що у 23 рази перевищує найменший показник регіону Близький Схід/Північна Африка та в 2 і в 3 рази відповідно Азійсько-Тихоокеанський та Східно-Азійський регіони з найбільшою кількістю спортсменів (рис. 2).

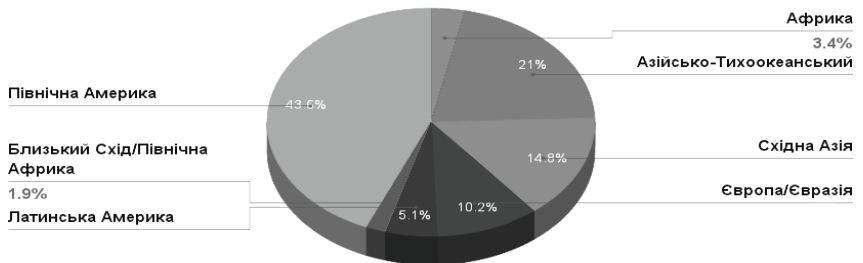

Рис. 2. Регіональне співвідношення кількості тренерів Спеціальних Олімпіад (2010 р.)

Аналіз регіональних економічних показників підтверджує стабільний пріоритет Північноамериканського регіону – понад 80% прибутку, на другій позиції регіон Європа/Євразія (у середньому 10%). У решти регіонів річний прибуток становить 1 – 2% від загальносвітових показників (рис. 3).

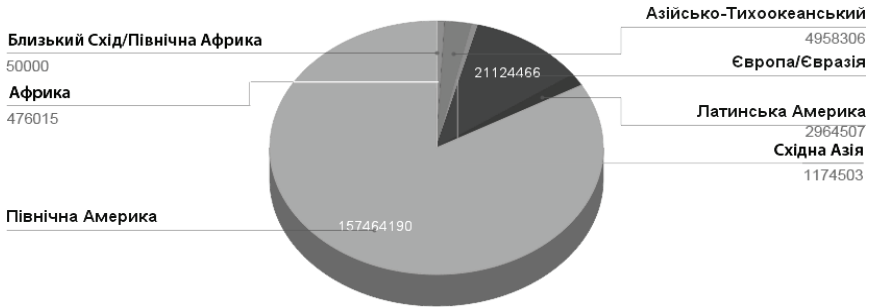

Рис. 3. Регіональне співвідношення готівкового прибутку Спеціальних Олімпіад (2011 р.)

Для характеристики сучасного етапу розвитку програм Спеціальних Олімпіад проаналізовано загальносвітові кількісні показники. Лише позитивну динаміку останніми роками має показник «кількість спортсменів». У 2005 році кількість спортсменів дещо перевищувала 2 млн. За останні п'ять років (2007 – 2011 рр.) кількість спортсменів зросла в 1,4 раза (рис. 4). Найбільше зростання цього показника – на 14 % – відзначено 2007 року. Важливо, що кількість спортсменів продовжує зростати в усіх регіонах світу. Разом з тим встановлено, що навіть при таких високих темпах зростання кількості спортсменів, що характерні для сучасного етапу розвитку Спеціальних Олімпіад, спортом займається дещо більше ніж 2 % осіб із відхиленнями розумового розвитку (2011 рік – 2,11 %). За останні роки поліпшення цього показника відбулося лише на 0,5 %

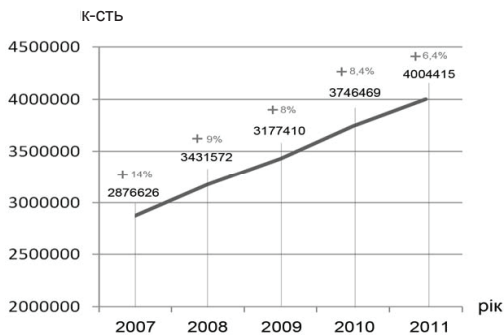

Рис. 4. Динаміка кількості спортсменів Спеціальних Олімпіад

Підвищення вимог до фахового рівня тренера є пріоритетним напрямом розвитку програм Спеціальних Олімпіад. За п'ять років (станом на 2011 рік) при суттєвому зростанні вимог до професійної підготовленості тренерів їхня кількість зросла від 233897 до 306652 осіб, тобто в 1,3 раза (рис. 5).

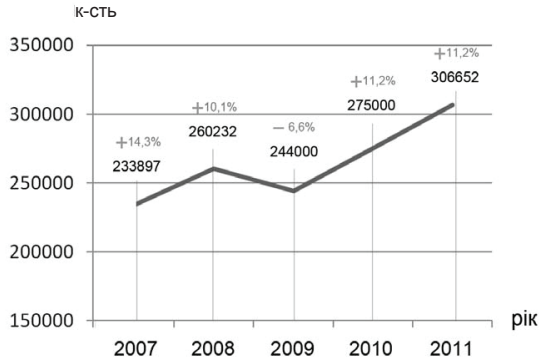

Рис. 5. Динаміка кількості тренерів Спеціальних Олімпіад

Показник кількості змагань у досліджуваній період (2007 – 2011 рр.) зріс в 1,8 раза (рис. 6). Причому окремі річні зростання у 2007 та 2009 роках становлять відповідно 40% та 34%

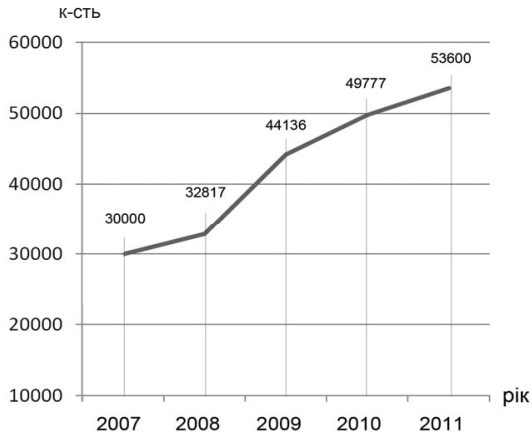

Рис. 6. Динаміка кількості змагань упродовж року

Аналіз економічних показників розвитку показав, що найбільший загальний (265038616 \$) та готівковий (198424973 \$) прибуток Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад мала 2007 року, проте на сьогодні ще не повернулася до цих показників через суттєве їх зниження в період 2008 – 2009 рр. (на 7 % щороку) (рис. 7).

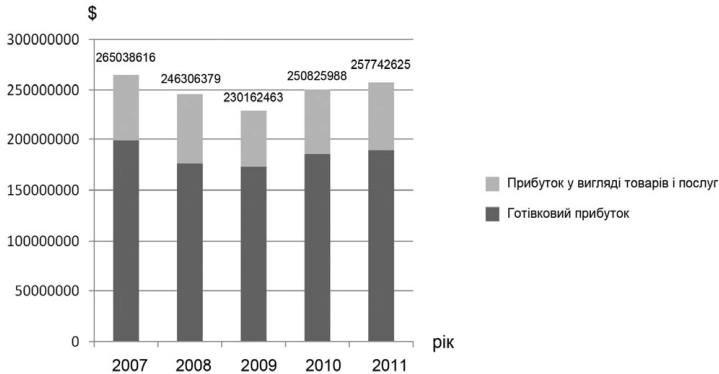

Рис. 7. Динаміка прибутків Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад у період 2007 – 2011 рр.

Переважно позитивна динаміка характерна також для показників розвитку волонтерських програм: «Молоді спортсмени», «Партнерський спорт», програма моторної активності, «Лідерство спортсменів».

На основі детального аналізу обґрунтовано виокремлення III періоду Спеціальних Олімпіад – періоду глобалізації руху Спеціальних Олімпіад (від 2003 року, з проведення XI Всесвітніх літніх ігор Спеціальних Олімпіад за межами США в м. Дублін (Ірландія)). Виявлено також тенденції розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад та проведено їх зіставлення із тенденціями розвитку спорту в сучасному суспільстві.

Шостий розділ дисертації «**Система підготовки спортсменів за програмами Спеціальних Олімпіад**» присвячено розв'язанню інтегрального завдання дослідження – розробленню та науковому обґрунтуванню структури і змісту соціально-орієнтованої системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад. Визначено та обґрунтовано бінарний чинник, що визначає структуру та спрямованість системи підготовки в Спеціальних Олімпіадах: змагання, що спрямовані на демонстрацію спортивних результатів, досягнення яких має сприяти соціальній адаптації та реабілітації спортсменів. Переважання спортивної складової діяльності

викликає проблеми, не сумісні із філософією Спеціальних Олімпіад: зміщення пріоритетів із реабілітаційної та адаптивної спрямованості на встановлення рекордів і завоювання медалей, морально-етичні проблеми класифікації, вживання заборонених засобів тощо. Для збалансованого функціонування системи підготовки в міжнародному спортивному русі Спеціальних Олімпіад передбачено «запобіжні механізми», що зберігають спрямованість діяльності на соціальну адаптацію та реабілітацію спортсменів: дивізіонування, денационалізація змагань, мультирангова результативність, відсутність матеріального заохочення. Метою системи спортивної підготовки за програмами Спеціальних Олімпіад є забезпечення максимально можливого для конкретного атлета рівня соціальної адаптації через поліпшення фізичної, технічної, тактичної, психологічної, теоретичної підготовленості шляхом тренувальної та змагальної діяльності в обраному(них) виді(ах) спорту.

Рис. 8. Схема системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад

Система підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад складається з двох підсистем: персоналізованої та процесної (рис. 8). Функції керівника системи підготовки виконує тренер, який повинен забезпечити взаємозв'язок усіх ланок системи підготовки, здійснити добір засобів і методів тренування відповідно до індивідуальних можливостей спортсмена. Керований компонент складається зі спортсмена, який, власне, є центральною постаттю усієї системи підготовки, та мікросоціуму – найближчого оточення спортсмена з відхиленнями розумового розвитку.

Процесна підсистема об'єднує змагання, тренування та відновлення, у процесі яких відбувається навчання, розвиток, виховання та соціальна адаптація спортсменів. Таким чином, при структурній подібності системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад із олімпійським спортом її відмінність полягає у специфічній ролі змагань, що обмежує спрямованість діяльності на досягнення надможливих результатів, залученні мікросоціуму як дієвого компонента системи та наявності процесу соціальної адаптації.

У процесній підсистемі доцільно виокремити три різновиди змагань: навчальні (ознайомчі) змагання, головні з погляду суб'єктно (особистісно)-орієнтованої мети, і одночасно підготовчі змагання з погляду процесно-орієнтованої мети та умовно-відбіркові змагання. Також змагання поділяють на кваліфікаційні та основні, зміст яких відрізняється від традиційного сприйняття для олімпійського спорту. Кваліфікаційні змагання становлять основу дивізіонування, усі інші відбуваються як основні та передбачають процедуру нагородження.

Методичне забезпечення тренувального процесу за програмами Спеціальних Олімпіад ґрунтується на типових восьмитижневих тренувальних програмах із видів спорту. Зважаючи на відсутність обґрунтованих рекомендацій Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад щодо мінімальної восьмитижневої тривалості тренувальної програми, ми пропонуємо розглядати обов'язкову тренувальну програму в різних видах спорту як базову для навчання та удосконалення техніки з окресленням шляхів її подальшої модифікації: визначення вузької спеціалізації спортсмена; добір індивідуально доступного рівня навантажень, визначення його необхідної динаміки; поєднання окремих завдань, ускладнення умов їх виконання, збільшення вимог до техніки виконання вправ (амплітуди, точності, якості тощо); збільшення обсягу тактичної, психічної, спеціальної фізичної підготовки; добір найбільш доступних та адекватних психологічним, емоційним, інтелектуальним особливостям спортсменів методів пояснення, демонстрації, стимулювання, заохочення, виправлення помилок тощо.

Характеристика процесної підсистеми також містить опис принципів, засобів і методів, які використовують у роботі зі спортсменами з відхиленнями розумового розвитку. У процесі дослідження виокремлено основні методичні положення для роботи тренера Спеціальних Олімпіад: емоційність, повторність, лаконічність, візуалізація, індивідуалізація, безпечність, керованість, активність, гнучкість, поступовість.

Реабілітаційну спрямованість процесу підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад, на якій наголошують фахівці та яка лише

фрагментарно описана в науковій та методичній літературі, під час дослідження вивчено за допомогою анкетування. В опитуванні взяло участь 45 респондентів із різних регіонів України, які подали інформацію про 135 спортсменів Спеціальних Олімпіад. Респонденти (учителі, тренери, батьки, волонтери, керівники) оцінювали вплив занять спортом на осіб із відхиленнями розумового розвитку за 29 стандартизованими критеріями. Представники найближчого оточення спортсменів із відхиленнями розумового розвитку констатували значне поліпшення (середньогрупові зростання становлять від 28 до 74 %) показників фізичного розвитку, рухової сфери, побутових і комунікативних навичок, соціального досвіду, здатності до діяльності та пізнавальних функцій, що є свідченням потужного позитивного впливу занять спортом на осіб із відхиленнями розумового розвитку. Окреме оцінювання спортсменів різних кваліфікаційних, вікових, нозологічних підгруп виявило залежність зростання усіх показників від спортивного стажу та змагального досвіду.

Організаційне забезпечення системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад було розглянуто на двох рівнях: організація (структура, напрями діяльності, керівництво) Акредитованої програми Спеціальних Олімпіад та організація окремих заходів і систематичної роботи на місцях. Також організаційне забезпечення системи підготовки в Спеціальних Олімпіадах передбачає розгляд кадрового потенціалу, залучення фахівців різних галузей, рівня їх спеціальної підготовленості для здійснення усіх напрямів роботи.

Аналіз окремих організаційних підходів акредитованих програм виявив дві організаційні моделі їх функціонування: адміністративно-ієрархічну та клубну. Виявлено такі принципи ефективного організаційного забезпечення, що використовують різні Акредитовані програми: структурно-територіальний поділ організації; державна підтримка; залучення представників бізнесу та впливових у державі осіб; співпраця з громадськими спортивними організаціями та благодійними фондами; клубна структура організації, що ґрунтується на діяльності місцевих громад; цілеспрямована діяльність із формування волонтеріату; підтримка соціальних акцій та ініціатив з інформування громадськості та збору коштів; орієнтація на програми для дітей та молоді через співпрацю зі спеціальними навчальними закладами; система заходів заохочення для осіб, які допомагають реалізовувати програми Спеціальних Олімпіад; формування позитивного іміджу держави через поширення інформації про досягнення спортсменів Спеціальних Олімпіад.

Ураховуючи переважно реабілітаційну спрямованість діяльності, а також значну кількість супутніх патологій, що мають спортсмени з відхиленнями розумового розвитку, надзвичайно важливим є медичне та психолого-педагогічне забезпечення. Медичне забезпечення передбачає допуск атлетів до занять певним видом спорту; медичний контроль атлетів; медичне забезпечення змагань; реалізацію програми «Здорові спортсмени». Психолого-педагогічне забезпечення передбачає реалізацію процедури допуску до участі в програмах Спеціальних Олімпіад та психолого-педагогічний супровід підготовки.

Матеріально-технічне забезпечення міжнародних і окремих Акредитованих програм Спеціальних Олімпіад залежить від рівня та структури їхніх прибутків та видатків та відповідно тієї частини з них, що використовується для організації тренувального процесу та проведення змагань. Останніми роками спостерігається тенденція до збільшення витрат саме на потреби системи підготовки спортсменів.

У сьомому розділі «**Аналіз та обговорення результатів дослідження**» узагальнено результати дисертаційної роботи, розкрито їхню практичну та теоретичну значущість, виокремлено дискусійні положення, які впливають зі змісту окремих розділів роботи. Велика кількість вітчизняних і закордонних літературних джерел вказує на те, що вади інтелектуального розвитку є нині однією з найбільших проблем людства. Значна кількість інвалідів цієї нозології, дедалі більша популярність спорту (С.Ф. Матвеев, 2006; В.Н. Платонов, 2010; С.Н. Бубка, 2011), зокрема олімпійського спорту, у суспільстві із виявленням його позитивного реабілітаційного та соціально-адаптаційного впливу (Ю.А. Бріскін, 2002; А.В. Магльований, 2013), а також виражена гуманістична орієнтація суспільних цінностей, починаючи з другої половини ХХ століття (С.Ф. Матвеев, 2008), зумовили виникнення та масштабний розвиток міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад.

Нині Спеціальні Олімпіади є тісно інтегрованими в міжнародний спортивний рух як складова адаптивного спорту. Інтеграція міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад ґрунтується, передусім, на визнанні його Міжнародним олімпійським комітетом 1988 року (Ю.А. Бріскін, 2003) на основі спільних філософських засад та завдяки поширенню олімпійських ідей та розвитку спорту серед осіб із відхиленнями розумового розвитку. Ознакою інтеграції є також пріоритетний розвиток олімпійських видів спорту. Аналіз сучасних тенденцій розвитку спорту та його складових, зокрема, різновидів адаптивного спорту (В.А. Переверзін, 2003; Ю.А. Бріскін, 2006; С.Ф. Матвеев, 2006; В.М. Платонов, 2010; С.Н. Бубка, 2011), виявив, що окремі з тих тенденцій є спільними для Спеціальних Олімпіад та інших форм

функціонування спорту в суспільстві. Зокрема, Спеціальні Олімпіади, як і інші форми спортивної практики, є одночасно і самостійними спортивними напрямами, і тісно інтегрованими у глобальний спортивний рух. Також для Спеціальних Олімпіад власне Олімпійські ігри відіграють вирішальну роль як формувальний чинник Міжнародного спортивного руху. Спільною тенденцією розвитку Спеціальних Олімпіад та інших форм функціонування спорту є зростання ролі спортсмена, який досягає видатних спортивних результатів та уособлює особистісно-поведінкову модель члена суспільства (С.Н. Бубка, 2012). У міжнародному русі Спеціальних Олімпіад спортсмени посідають центральне місце, усі завдання руху спрямовано на вдосконалення їхніх можливостей, поліпшення їх соціалізації та залучення до активного суспільного життя. Масштаб сучасного міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад (220 Акредитованих програм у понад 170 країнах світу) є підставою для ствердження, що цей напрямок залучений до світових процесів глобалізації (Д. Райт, 2003). Разом з тим побудований на основі закономірностей спортивної діяльності рух, досягнувши найбільших у світі масштабів, зміг уникнути впливу сучасних негативних тенденцій, що характеризують спорт вищих досягнень, таких як перемога за будь-яку ціну, зловживання надмірними навантаженнями, використання заборонених засобів підготовки тощо (С.Ф. Матвеев, 2008; В.М. Платонов, 2010).

У процесі дослідження виявлено, що вивчення проблеми інтелектуальної інвалідності в медичній та педагогічній наукових сферах має тривалу історію (від середини XIX ст.) (Х.С. Замских, 1980; М.К. Акімова, 2008). Разом з тим практика використання саме засобів спорту для соціальної та фізичної реабілітації інвалідів із відхиленнями розумового розвитку пов'язується із запровадженням програм Спеціальних Олімпіад. Розробку наукового підґрунтя спортивної роботи з цією категорією інвалідів розпочато лише в кінці XX – на початку XXI століття (С.П. Євсєєв, 1998; М.М. Литош, 1998; В.В. Строкатов, 1998; Ю.А. Бріскін, 2000; Т.П. Бегідова, 2006; С.М. Бармін, 2007; О.О. Слісенко, 2007; Є.В. Гончаренко, 2008). Своєю чергою основою цих досліджень було, з одного боку, вивчення організаційних, філософських та історичних засад руху Спеціальних Олімпіад (В.І. Мудрік, 2001; Л.М. Карпенко, 2001; Ю.А. Бріскін, 2005; М. Росвалл, М. Даментко, 2006), а з другого – вивчення впливу дозованої рухової активності, використання засобів фізичного виховання в роботі з особами з відхиленнями розумового розвитку (М.М. Шмаргун, 2000; Л.Л. Харченко, 2003; О.М. Лесько, 2004; С.В. Гвоздецька, 2005). Результати наших досліджень доповнюють інформацію історичного характеру про основні події міжнародного

спортивного руху Спеціальних Олімпіад, що відбулися в останні роки та мали значний вплив на розвиток програм Спеціальних Олімпіад у різних країнах світу. Дослідженнями підтверджено прогрес та перспективність руху Спеціальних Олімпіад, про що зазначається в працях Ю.А. Бріскіна (2006), С.П. Євсєєва (2002). Наші дослідження також підтвердили позитивний вплив організованої рухової активності, зокрема, у вигляді занять спортом, на соціальну адаптацію та реабілітацію осіб із відхиленнями розумового розвитку.

Результатами нашої роботи синтезовано роз'єднану наукову інформацію щодо методики тренування та організації змагань спортсменів Спеціальних Олімпіад століття (М.М. Литош, 1998; В.В. Строкатов, 1998; С.П. Євсєєв, 2002; Ю.А. Бріскін, 2002 – 2006; Т.П. Бегідова, 2006; С.М. Бармін, 2007; Є.В. Гончаренко, 2011; О.О. Павлось, 2012) та на цій основі розроблено й обґрунтовано концепцію системи їхньої спортивної підготовки, охарактеризовано її складові, принципи, методичні положення, специфічні засоби й методи.

Результатами роботи підтверджено специфіку філософських засад спортивного руху Спеціальних Олімпіад (С.П. Євсєєв, 2002; Ю.А. Бріскін, 2002; С.Ф. Матвєєв, І.О. Когут, 2008). Установлено, що філософія руху Спеціальних Олімпіад ґрунтується на змісті його нормативних документів, зокрема, Офіційних загальних правил, котрі визначають основні принципи та місію руху. Упродовж останніх років зміст нормативних документів міжнародного руху Спеціальних Олімпіад характеризувався відносною стабільністю. Разом з тим при прийнятті Офіційних загальних правил 2006 року, що чинні на теперішній час, затверджено нову регіональну структуру міжнародного руху Спеціальних Олімпіад та термінологічні зміни. Більш виражені зміни основного документа руху Спеціальних Олімпіад виявлено в Поправках 2012 року: урегулювання стосунків із МОК, посилення вимог щодо «денационалізації» змагань, регламентація стосунків у вертикалі Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад – Регіональна рада управління – Акредитована програма – субпрограма – локальна програма, лібералізація критеріїв допуску учасників програм Спеціальних Олімпіад.

Під час дослідження проведено аналіз еволюції критеріїв діагностики рівня розумового розвитку та визначено на цій основі права участі в програмах Спеціальних Олімпіад.

Аналіз сучасного етапу розвитку руху Спеціальних Олімпіад виявив його характерні риси, що є підставою для виокремлення III періоду Ігор Спеціальних Олімпіад (від 2003 року) порівняно із двома періодами, що описано в науковій та методичній літературі (Ю.А. Бріскін, 2004):

глобалізація та експансія руху Спеціальних Олімпіад у переважну більшість країн світу; значне розширення його масштабів за показниками кількості атлетів, тренерів, змагань; проведення Всесвітніх ігор переважно за межами США; зміна регіональної структури; регіональний перерозподіл (лідерство азійських регіонів за кількісними та Північноамериканського – за якісними показниками розвитку).

Таким чином, у результаті проведеного дослідження вирішено важливу науково-прикладну проблему невідповідності наявного рівня знань філософських, організаційних, нормативних, методичних, поняттєвих засад спеціального олімпійського руху сучасним потребам практики, масштабу та соціальної вартості Спеціальних Олімпіад як виду діяльності. Реалізовано теоретико-методичне обґрунтування соціальної практики Спеціальних Олімпіад у сучасних умовах суспільства та функціонування міжнародної олімпійської системи.

У результаті роботи **отримали подальший розвиток** такі наукові положення:

- система знань, сформована у працях М.М. Башкірової (1990), Т.Овчаренко (1997), П.Д. Карека (P.J. Carek, 2002), Ю.А. Бріскіна (2007), С.Ф. Матвєєва, І.О. Когут (2008), С.П. Євсєєва, О.І. Аксьонової (2007) про філософські засади діяльності організації Спеціальних Олімпіад з урахуванням сучасних тенденцій розвитку спорту;
- методичні основи спортивного тренування за програмами Спеціальних Олімпіад для осіб із різним рівнем фізичних можливостей, що представлено у працях Д. Вайта (J. Wright, 1986), Н. В. Астаф'єва (1994), С.Б. Дауна (S.B. Downs), Т.М. Вуда (T.M. Wood, 1996), В.В. Строкатова (1998), Д. Янга (J. Yang, 1998), Г.М. Бойко (1999), Т.П. Бегідової (2006), В. Ільїна, Н. Рубцової, К. Скоросорова (2006), Ю.А. Бріскіна, О.О. Слісенко (2007), П. І. Новицького (2008), О.О. Павлось (2008 – 2013), Є. В. Гончаренка (2011), Н.Л. Литоша, Є.П. Паригіна (2011), Ж.Л. Козіної (2014);
- відомості про реабілітаційний та соціально-адаптаційний вплив засобів спорту на осіб із вадами розумового розвитку, доведений у працях Е.М. Дікенса (E.M. Dykens, 1996), В.В. Строкатова (1999), В.І. Завацького (2000), М.А. Лорда (M.A. Lord, 2000), К.С. Кастагно (K.S. Castagno, 2001), Х. Валкової (H. Valkova), М. Новачкової (M. Novackova), В. Хансгута (V. Hansgut), Х. Салавової (H. Salavova, 2001), С. Маано (S. Maano, 2001), В. Длузевскої-Мартинєць (W. Dluzewska-Martyniec, 2002), С.А. Демчук, О.С. Куца (2003), М.Д. Грегга (M. J.Gregg), Д. Грисайко (D. Hrysaiko), Д.Б. Мактавіча (J. V. Mactavish), Д. Л. Мартина (G.L. Martin) (2004), Р.В. Девіса (R.W. Davis), Р.Д. Вударда (R.J. Woodard), М.С. Феррара (M.S. Ferrara), А. Кемпбелла (A. Campbell, 2004),

Ю.І. Байцара, Л.С. Зубрицького, О.М. Стефанишина, Ю.Г. Любіжаніна (2005), Е.Н. Каленик (2007), С. Колоскова (2013);

• відомості щодо історичних аспектів розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад та його періодизації, що подаються в роботах М.М. Башкірової (1990), Ю.П. Симакова (1991), В.П. Жиленкової (1996), А.А. Дмитрієва (1998), С.П. Євсєєва (1998), О.М. Вацеби, О.В. Копій (1999), Е. Кривчикової (2000), В. Шелковникової (2000), Д. Лабудора (J. Labudora, 2000), О.В. Римар (2001), Ю.А. Бріскіна (2003), К.П. Слиявчука (2003), Є.Н. Приступи, Е. Боляха (2005), Л.О. Карпенко (2006), В.І. Мудріка (2006).

У результаті проведених досліджень **удосконалено** поняттєвий апарат адаптивного спорту, що формувався дослідженнями Ю.А. Бріскіна (2005), С. П. Євсєєва, О.І. Аксьонової (2006), Г.І. Бондаренка (2007), Р.П. Карпюка (2010); систему принципів підготовки спортсменів за програмами Спеціальних Олімпіад, що представлена у працях С.П. Євсєєва (2005), Ю.А. Бріскіна (2008), Є.В. Гончаренка (2011); технологію спортивної класифікації та інформацію щодо критеріїв залучення осіб із відхиленнями розумового розвитку до спортивної роботи в межах руху Спеціальних Олімпіад, що подається в роботах В.В. Лебединського (1985), Т.Д. Ільяшенко, Н.А. Бастун, Т.В. Сак (1997), Н.А. Сладкова (2000), Т.П. Висковатової (2001), Я.В. Крет (2003), С.І. Венєвцева (2004), Г.М. Бойко (2005), Ю.А. Бріскіна (2005), С.Д. Забрамної (2008), М.С. Розторгуй (2008); відомості про нормативні основи міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад, що представлені в дослідженнях М.М. Башкірової (1999), О.В. Римар (2001), К.П. Слиявчука (2002), О.А. Шинкарук, Л.О. Радченко, О.В. Борисової (2002), І.О. Когут (2003), Ю.А. Бріскіна (2003, 2006), С.П. Євсєєва (2006), Л.О. Карпенко (2006), В.І. Мудріка (2006); наукові положення щодо організаційної структури міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад на глобальному та національному рівнях, що сформовано науковими працями Н.В. Нечаєвої (1989), Х. Валкової (H. Valkova), В. Хансгута (V. Hansgut), М. Новачкової (M. Novackova, 1999), Д. Лабудора (J. Labudora, 2000), М.А. Лорда (M.A. Lord), В.Д. Лорда (W.J. Lord, 2000), К.П. Слиявчука (2002), М.Д. Браїкіча (M.J. Braucich, 2002), Д. Вейса (J. Weiss), Т. Діамонда (T. Diamond), Д. Демарка (J. Demark), Б. Ловалда (B. Lovald, 2003), Ю.А. Бріскіна, В. Стрелковської (2005), Ю.А. Бріскіна (2006), Л.О. Карпенко (2006), В.І. Мудріка (2006), Г. Росвала, М. Даментко (2006), І.О. Когут (2007).

У результаті проведення дисертаційного дослідження **вперше** здійснено комплексне обґрунтування соціальної практики Спеціальних Олімпіад, що містить історичну, організаційну, методичну, поняттєву та

нормативну компоненти; створено концепцію соціально-орієнтованої системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад; науково обґрунтовано систему використання засобів спорту в соціальній адаптації осіб із відхиленнями розумового розвитку; науково обґрунтовано систему комплексного інформаційного забезпечення структурних складових системи підготовки в спеціальному олімпійському спорті; виявлено тенденції розвитку спортивного руху Спеціальних Олімпіад у сучасних умовах функціонування суспільства та міжнародної олімпійської системи; створено нозологічні профілі спортсменів Спеціальних Олімпіад.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розв'язано науково-прикладну проблему невідповідності наявного рівня знань філософських, організаційних, нормативних, методичних, поняттєвих засад спеціального олімпійського руху сучасним потребам практики, масштабу та соціальній вартості Спеціальних Олімпіад як виду діяльності.

1. Вагомою частиною адаптивного спорту, що тісно інтегрований у міжнародну олімпійську систему, є Спеціальні Олімпіади, що започатковані 1968 року в США.

Міжнародний спортивний рух Спеціальних Олімпіад відповідає тенденціям демократизації та гуманізації сучасного суспільства та найбільш точно й повно відображає концепцію олімпізму порівняно з паралімпійським та дефлімпійським рухом та Глобальними іграми, які є іншими напрямками адаптивного спорту в системі міжнародного олімпійського руху.

2. Функціонування міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад у сучасних умовах, як довів аналіз наявної проблемно-орієнтованої системи знань та суміжної проблематики, не має теоретичного обґрунтування. Науково-прикладні дослідження спортивної проблематики датовано 90-ми роками ХХ ст., вони мають дискретний характер і присвячені історії та організації програм Спеціальних Олімпіад до початку ХХІ ст., світоглядним особливостям спортивної роботи з особами з відхиленнями розумового розвитку, дидактичним особливостям проведення тренувальних занять та проведення змагань зі спортсменами з відхиленнями розумового розвитку, окремим компонентам методики тренування на прикладі пріоритетно-репрезентативних видів спорту (легкої атлетики, футболу, баскетболу, лижного спорту, гімнастики тощо).

Проблемне поле соціальної практики Спеціальних Олімпіад містить широке коло питань організаційного (щодо деталізованої інформації про організаційну структуру та нормативні засади діяльності Міжнародної

організації Спеціальних Олімпіад, сучасної класифікації видів спорту Спеціальних Олімпіад), історичного (щодо актуальних історичних подій, характеристики сучасного етапу розвитку руху), методичного (щодо системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад та її окремих складових) характеру.

Виявлено проблему недостатньої ефективності стандартизованих тестових методик оцінювання рівня інтелекту в межах процедури допуску до програм Спеціальних Олімпіад, термінологічні протиріччя та неузгодженість наукових даних педагогічного, соціального, медичного спрямування щодо роботи з розумово відсталими особами зі спортивною проблематикою.

3. Критерії залучення осіб із відхиленнями розумового розвитку до програм Спеціальних Олімпіад еволюціонували з тенденцією поступової відмови від кількісного оцінювання рівня розумового розвитку (інтелекту, адаптаційної поведінки) за допомогою стандартних методик психодіагностики через неможливість коректного визначення нозологічного статусу спортсмена до використання інших критеріїв допуску з урахуванням необхідності гнучкого підходу стосовно рішень Акредитованих програм про право участі кожного спортсмена. У правовому полі України та переважної більшості країн пострадянського простору існує практика діагностування відхилень розумового розвитку психолого-медико-педагогічними консультаціями.

4. Нозологічні профілі спортсменів Спеціальних Олімпіад містять комплекс найбільш інформативних для забезпечення тренувального процесу критеріїв фізичного розвитку, рухової сфери, сформованості побутових навичок, соціального досвіду, здатності до діяльності, пізнавальних функцій. Використання тренерами нозологічних профілів ID-1 (легкий ступінь), ID-2 (помірний ступінь), ID-3 (тяжкий ступінь), ID-4 (глибокий ступінь) забезпечує стандартизацію процесу підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад із різним рівнем розумових відхилень.

5. Сучасні нормативні документи Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад характеризуються оптимізованою структурою та змістом, термінологічною узгодженістю, відповідністю тенденціям розвитку спорту в цілому та теперішньому стану міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад. Нормативні засади руху Спеціальних Олімпіад є підґрунтям його філософії та віддзеркалюють єдність із олімпійським рухом через долання будь-яких проявів дискримінації та прагнення розвивати спортивний дух.

При формуванні нормативних засад руху Спеціальних Олімпіад ураховано зміст загальносвітових документів: Декларації про права

розумово відсталих осіб, Загальної декларації прав людини, Декларації прав дитини, резолюції Міжнародної організації праці, конвенції ООН з питань освіти, науки та культури, Декларації соціального прогресу та розвитку, що проголошують необхідність захисту прав, забезпечення добробуту та відновлення працездатності людей із фізичними й розумовими вадами.

6. Еволюцію нормативних засад міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад зумовлено динамічними соціальними трендами ХХІ ст. Нормативну регламентацію міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад забезпечують Офіційні загальні правила Спеціальних Олімпіад, Статут Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, Статут Всесвітніх/Регіональних ігор, Спортивні правила Спеціальних Олімпіад. Еволюція нормативних документів руху Спеціальних Олімпіад до прийняття Поправок 2012 року здебільшого мала редакційний та термінологічний, а не змістовно-значущий характер. Поправки 2012 року свідчать про якісні зміни руху Спеціальних Олімпіад та регламентують стосунки з МОК, використання символіки, класифікацію видів спорту, систему управління акредитованими програмами тощо.

7. Основні тенденції розвитку руху Спеціальних Олімпіад:

- хвилеподібно-позитивна динаміка усіх показників розвитку із уповільненням темпів зростання, що пов'язано з поступовим досягненням граничних для теперішнього етапу величин;
- регіональна диспропорція кількісних та якісних показників розвитку, переважання програм регіонів Східної Азії та Азійсько-Тихоокеанського за кількісними та суттєве переважання регіону Північної Америки за якісними, зокрема економічними, показниками;
- розширення напрямів діяльності, широка підтримка волонтерських програм, що охоплюють адаптовані спортивні програми («Партнерський спорт», «Програма розвитку рухової активності», «Молоді спортсмени» тощо), та соціальні програми неспортивного характеру («Здорові спортсмени», «Програма лідерства спортсменів», «Смолоскиповий пробіг» тощо) паралельний розвиток яких максимально сприяє реалізації завдань руху Спеціальних Олімпіад;
- глобалізація міжнародного руху Спеціальних Олімпіад, що полягає у створенні та ефективному функціонуванні Акредитованих програм у переважній більшості країн світу, у розширенні географії місць проведення масштабних заходів, серед яких проведення Всесвітніх ігор за межами США;
- поєднання волонтерських засад із використанням високопрофесійних підходів у забезпеченні тренувального процесу та організації змагань;

- орієнтація в доборі видів спорту для спортсменів із відхиленнями розумового розвитку на рівень їхньої популярності в суспільстві, виражений пріоритет легкої атлетики та футболу в більшості Акредитованих програм Спеціальних Олімпіад;
- максимальне використання медіа-ресурсів, тісна співпраця з засобами масової інформації, рестайлінг Спеціальних Олімпіад, уніфікація термінологічного апарату.

8. Аналіз генези Спеціальних Олімпіад у XXI столітті дозволив виокремити III період їхнього розвитку, що, передусім, характеризується глобалізацією та експансією, зміною організаційної структури та практикою проведення Всесвітніх ігор за межами США. У III періоді розвитку Спеціальних Олімпіад спостерігається зміна регіональних лідерів руху. Так, якщо на початку XXI ст. беззаперечним лідером за усіма показниками розвитку був регіон Північна Америка (понад 50% спортсменів та тренерів, понад 80% прибутку), то 2007 року спостерігається більш рівномірний розвиток програм Спеціальних Олімпіад із пропорційною кількістю спортсменів у чотирьох регіонах світу (Східна Азія – 26,9% спортсменів, Азійсько-Тихоокеанський – 19,7% спортсменів, Північна Америка – 19,5% спортсменів та Європа/Євразія – 15,9%) при збереженні пріоритету Північної Америки за такими показниками: кількість тренерів (43,3%), кількість змагань упродовж року (44,3%), обсяги залучення коштів (понад 80%), що в 40 – 200 разів перевищує показники відстаючих регіонів. Виражена диспропорція регіонального розвитку на теперішній час (2011 р.) проявляється у значному переважанні регіонів Східна Азія та Азійсько-Тихоокеанський за кількістю залучених спортсменів – 28,6% та 25,9% відповідно. При цьому Північна Америка зберігає лідерство за показниками кількості тренерів (40,5%) та прибутків (понад 80%), що майже в 500 разів перевищує економічні показники азійських регіонів.

9. Порівняльний аналіз сучасних тенденцій розвитку спорту вцілому та Спеціальних Олімпіад виявив їхню дискретну подібність. Так, спільними тенденціями розвитку спорту та Спеціальних Олімпіад є діалектична єдність цільово-структурної відмінності окремих форм спортивної практики в сучасному суспільстві із їх інтеграцією в глобальний спортивний рух; вирішальна роль Олімпійських ігор як формувального чинника Міжнародного спортивного руху; зростання ролі спортсмена, який досягає видатних спортивних результатів та уособлює особистісно-поведінкову модель члена суспільства; долучення спорту до світових процесів глобалізації.

Натомість відсутність надзвичайного зростання спортивних результатів через високе соціальне, економічне, політичне значення спортивних

перемог у результаті невинних процесів комерціалізації і професіоналізації та дегуманізації, що характерні для сучасного спорту, підкреслює відмінність Спеціальних Олімпіад від інших форм спортивної практики в системі міжнародного олімпійського руху. У русі Спеціальних Олімпіад основними «запобіжними механізмами» щодо цих явищ сучасного спорту, є дивізіонування, денационалізація змагань, мультирангова результативність, відсутність матеріального заохочення.

10. Структуру та зміст системи підготовки в Спеціальних Олімпіадах визначено бінарним чинником: спрямованістю змагань на демонстрацію спортивних результатів, досягнення яких має сприяти соціальній адаптації та реабілітації спортсменів. При структурній подібності систем підготовки спортсменів в олімпійському спорті та в Спеціальних Олімпіадах їх відрізняє наявність процесу соціальної адаптації, специфічне значення змагань у процесній підсистемі та вплив мікросоціуму в персоніфікованій підсистемі підготовки у Спеціальних Олімпіадах. Аналіз змісту системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад виявив специфічні різновиди змагань (навчальні (ознайомчі), головні з погляду суб'єктно (особистісно)-орієнтованої мети, й одночасно підготовчі з погляду процесно-орієнтованої мети, умовно-відбіркові та кваліфікаційні й основні), специфічні засоби, методи, принципи та методичні положення, способи передачі інформації в тренувальному процесі за програмами Спеціальних Олімпіад.

11. Результати анкетування представників найближчого оточення спортсменів Спеціальних Олімпіад підтверджують позитивний реабілітаційний та соціально-адаптаційний ефект систематичних занять спортом. В усіх 29 показниках, що характеризують фізичний розвиток, рухову сферу, побутові та комунікативні навички, соціальний досвід, пізнавальні функції виявлено значне поліпшення (середньогрупове зростання становить від 28% до 74%). Окреме оцінювання представників різних кваліфікаційних, вікових, нозологічних підгруп виявило залежність зростання усіх показників від спортивного стажу спортсменів та їхнього змагального досвіду.

12. Забезпечення системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад складається з організаційного, медичного, психолого-педагогічного та матеріально-технічного. Організаційне забезпечення системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад розглядається на двох рівнях: організація (структура, напрями діяльності, керівництво) Акредитованої програми Спеціальних Олімпіад, що може функціонувати за адміністративно-ієрархічною чи клубною моделлю, та організація

окремих заходів та систематичної роботи. Медичне забезпечення передбачає допуск спортсменів до занять певним видом спорту; медичний контроль спортсменів; медичне забезпечення змагань; реалізацію програми «Здорові спортсмени». Психолого-педагогічне забезпечення містить реалізацію процедури допуску до участі в програмах Спеціальних Олімпіад та психолого-педагогічний супровід підготовки спортсменів.

СПИСОК ПРАЦЬ, ЯКІ ОПУБЛІКОВАНІ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Брискин Ю. А. Адаптивный спорт / Ю. А. Брискин, С. П. Евсеев, А. В. Передерий. – М. : Советский спорт, 2010. – 316 с. : ил. – (Серия «Спорт без границ»).

Здобувачеві належить розробка структури монографії, добір змістовного наповнення розділів монографії, у розділі «Адаптивный спорт в международной олимпийской системе» – підготовка тексту підрозділу «Формирование и деятельность организационных структур адаптивного спорта»; у розділі «Адаптивный спорт как вид социальной практики» – підготовка тексту підрозділу «Концепция адаптивного спорта в системе международного олимпийского движения»; у розділі «Паралимпийский спорт» – підготовка тексту підрозділів «Целево-результативные аспекты паралимпийского спорта» та «Коррекционно-реабилитационная программа – предпосылка спортивной подготовки»; у розділі «Специальные олимпиады» – підготовка тексту підрозділів «Общая характеристика Специальных олимпиад» та «Особенности организации и проведения соревнований по программам Специальных олимпиад».

2. Передерий А.В. Спеціальні Олімпіади в сучасному світі : монографія / А. Передерий. – Л. : ЛДУФК, 2013.

Посібник, рекомендований Міністерством освіти і науки України

3. Бріскін Ю. А. Вступ до теорії спорту інвалідів: [навч. посіб. для студ. ВНЗ фіз. виховання і спорту] / Ю. Бріскін, А. Передерий. – Л. : Апріорі, 2008. – 68 с., іл.

Здобувачеві належить структуризація накопиченого матеріалу, розробка дидактичного апарату, у розділі «Спорт інвалідів як складова Міжнародного олімпійського руху» – підготовка тексту підрозділів «Структура спорту інвалідів у системі міжнародного олімпійського руху» та «Формування та діяльність організаційних структур спорту інвалідів», у розділі «Спорт інвалідів у системі міжнародного олімпійського руху як галузь практичної діяльності та система знань» – підготовка тексту підрозділу «Концепція спорту інвалідів у системі міжнародного олімпійського руху» та у розділі «Спорт інвалідів як навчальна дисципліна у системі підготовки фахівців зі спеціальності „Олімпійський та професійний спорт”» – підготовка тексту підрозділу «Спорт інвалідів у системі освіти».

**Статті в закордонних періодичних виданнях
за напрямом дисертації**

4. Модель классификации в паралимпийском пауэрлифтинге / А. В. Передерий, Ю. А. Брискин, И. Ф. Заневский, М. С. Розторгуй // Адаптивная физическая культура : ежекв. журнал. – СПб. : Санкт–Петербургский научно-исследовательский институт физической культуры, 2008. – № 4. – С. 17 – 20. – ISSN 1998-149X.

Здобувачеві належить розробка методології дослідження, узагальнення результатів та формулювання висновків.

5. Передерий А.В. Современные тенденции развития международного спортивного движения специальных олимпиад / Ученые записки : сб. рец. науч. тр. / редкол.: Т. Д. Полякова (гл. ред.) [и др.] ; Белорус. гос. ун-т физ. культуры. – Минск : БГУФК, 2013. – Вып. 16. – С.81 – 90, ISSN 2079-5653

6. Biomechanical substantiation of handicap in powerlifting for athletes with a disability / Alina Perederiy, Yuriy Briskin, Mariia Roztorgui, Ihor Zanevskyy // Fizjoterapia : kwartalnik Polskiego towarzystwa fizjoterapii. – Wrocław, 2008. – Т. 16, N 2. – Р. 38–43. – ISSN 1230-8323

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, розробка методологічної основи гандикапу як різновиду класифікації в пауерліфтингу для інвалідів.

7. Briskin Y. Kształtowanie procesu rehabilitacyjnego w przygotowaniu zawodników Olimpiad Specjalnych / Yuriy Briskin, Alina Perederij, Vanda Strelkovska // Niepełnosprawność: zagadnienia, problemy, rozwiązania. – Warszawa, PFRON, 2014. – N 1. – S. 121 – 140. – ISSN 2084-7734

Здобувачеві належить окреслення та обґрунтування проблеми, збір теоретичної та емпіричної інформації, структурування даних, формулювання висновків.

8. Prystupa E. Paralympic sport as a basic of adaptive sport = Sport paralympijski jako podstawa sportu adaptacyjnego / Prystupa Eugen, Yuriy Briskin, Perederiy Alina // Sport i społeczeństwo. – Radom, 2012. – Т. 2, nr. 1. – S. 79 – 89. – ISSN 2082-2804

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структурування наукового матеріалу, формулювання висновків.

**Статті в наукових фахових виданнях України,
що внесені до наукометричних баз**

9. Брискин Ю. Идеи олимпизма в спорте инвалидов / Юрий Брискин, Алина Передерий // Наука в олимпийском спорте. – 2007. – № 2. – С. 137–142.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структурування матеріалу.

10. Бірскін Ю. А. Пріоритетно-репрезентативні види спорту Спеціальних Олімпіад в Україні / Бірскін Ю. А., Павлось О. О., Передерій А.В. // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2012. – № 1 (7). – С. 43 – 50.

Здобувачеві належить окреслення проблеми, інтерпретація результатів дослідження, загальна підготовка тексту.

11. Бірскін Ю. Спорт інвалідів як складова профільної освіти за напрямом «Спорт» / Юрий Бірскін, Аліна Передерій // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 3–11.

Здобувачеві належить окреслення проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, формулювання висновків.

12. Бріскін Ю. Структура та зміст тренувальної програми Спеціальних Олімпіад із легкої атлетики / Бріскін Ю. А., Передерій А. В., Слісенко О. О. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ, 2008. – № 1. – С. 22–25.

Здобувачеві належить розробка методологічної основи дослідження, формування стратегії дослідження, аналіз типових характеристик структури та змісту тренувальної програми Спеціальних Олімпіад з легкої атлетики.

13. Бріскін Ю. Шляхи вдосконалення класифікації в паралімпійському пауерліфтингу / Юрій Бріскін, Аліна Передерій, Марія Розторгуй // Теорія і методика фізичного виховання і спорту : наук.-теор. журнал для спец. у галузі фіз. вих. та спорту. – 2009. – № 1. – С. 3–6. – ISSN1992-7908.

Здобувачеві належить пошук та постановка проблеми, аналіз сучасних підходів щодо класифікації в адаптивному спорті, розробка методології дослідження, формулювання висновків.

14. Павлось О. Структура та зміст експериментальної тренувальної програми Спеціальних Олімпіад з лижних гонок / Ольга Павлось, Аліна Передерій, Юрій Байцар // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Л., 2012. – Вип. 16, т. 1. – С. 203–208.

Здобувачеві належить розробка методологічної основи дослідження, виокремлення експериментальних чинників, формування стратегії дослідження.

15. Передерій А. Актуальні напрямки наукових досліджень міжнародного руху Спеціальних Олімпіад / Аліна Передерій // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2013. – Вип. 17, т. 1. – С. 159 – 164.

16. Передерій А. Загальна характеристика системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад / Аліна Передерій // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2012. – № 4 (10) – С. 65 – 73.

17. Передерій А. Змагання в системі підготовки атлетів спеціальних олімпіад / Аліна Передерій // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту – 2013. – №4. – С.55-59. doi:10/6084/m9.figshare.691022

18. Передерій А. Організаційна структура дефлімпійського спорту / Аліна Передерій // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2010. – № 1. – С. 42–48.

19. Передерій А. В. Особливості підготовки спортсменів з вадами зору / Передерій А. В., Розторгуй М. С. // Фізична активність, здоров'я і спорт : науковий журнал. – Л., 2011. – № 4(6). – С. 46-51.

Здобувачеві належить розробка методології дослідження, характеристика основних напрямів науково-методичного забезпечення підготовки спортсменів із вадами зору.

20. Передерій А. В. Структура забезпечення функціонування програм Спеціальних Олімпіад / Аліна Передерій // Физическое воспитание студентов. – 2013. – №5 – С.73–78.

21. Perederiy A. Genesis of organizational and methodological foundations for mentally disabled persons' admittance to Special Olympics programmes / Alina Perederiy // Фізична активність, здоров'я і спорт : науковий журнал. – Л., 2013. – № 4(13). – С. 50 – 58.

22. Perederiy A. Structure and content of training programs of Special Olympics / Alina Perederiy, Olga Slisenko, Olga Borovs'ka // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ, 2007. – № 10. – С. 150 – 52.

Здобувачеві належить розробка методологічної основи дослідження, формування стратегії дослідження, характеристика окремих складових тренувальних програм Спеціальних Олімпіад.

Статті в наукових фахових виданнях України

23. Бріскін Ю. А. Паралімпійська класифікація як лімітуючий фактор досягнення спортивного результату (на прикладі легкої атлетики) / Ю.А. Бріскін, А. В. Передерій, С. В. Блінова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХАДМ (ХХІІІ), 2004. – № 13. – С. 11–20.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, формулювання висновків.

24. Бріскін Ю. Особливості підготовки фахівців спеціальності „Олімпійський та професійний спорт” до роботи в інваспорті / Юрій Бріскін, Аліна Передерій // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2005. – № 3. – С. 123 – 126.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, пошук та порівняльний аналіз вітчизняних та закордонних організаційно-методичних підходів підготовки фахівців галузі до роботи у сфері адаптивного спорту.

25. Бріскін Ю. Тренувальні програми Спеціальних Олімпіад / Ю. Бріскін, А. Передерій, І. Когут // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 1. – С. 3–5.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, характеристика основних позитивних та негативних рис тренувальних програм Спеціальних Олімпіад, формулювання висновків.

26. Павлось О. О. Результати експериментальної перевірки авторської тренувальної програми з легкої атлетики для спортсменів з вадами інтелекту // Ольга Павлось, Аліна Передерій // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт» за ред. Г. М. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 7 (33), т. 2. – С. 36 – 41.

Здобувачеві належить розробка методологічної основи дослідження, виокремлення експериментальних чинників, формування стратегії дослідження.

27. Павлось О. Структура та зміст авторської тренувальної програми Спеціальних Олімпіад з баскетболу / Ольга Павлось, Аліна Передерій // Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. – С. 140 – 148.

Здобувачеві належить розробка методологічної основи дослідження, виокремлення експериментальних чинників, формування стратегії дослідження.

28. Передерій А. Аналіз тренувальних програм Спеціальних Олімпіад з лижних гонок / Аліна Передерій, Ольга Слісенко // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фіз. культури і спорту. – Л., 2007. – Вип. 11, т. 2. – С. 269–274.

Здобувачеві належить розробка методологічної основи дослідження та формування стратегії дослідження.

29. Передерій А. Общая характеристика классификации в спорте инвалидов / Алина Передерий, Ольга Борисова, Юрий Брискин // Наука в олимпийском спорте. – 2006. – № 1. – С. 50–54.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, формулювання висновків.

Патенти

30. Спосіб моніторингу рівня збереженої сили верхніх кінцівок: патент 70781 : МПК А63В 69/00 / Бріскін Ю. А., Корягін В. М., Передерій А. В., Сушинський О.Є., Блавт О.З., Розторгуй М.С. – № 14429 ; заявл. 06.12.2011 ; 25.06.2012, Бюл. № 12.

Здобувачеві належить обґрунтування об'єктивізації оцінювання рівня збереженої сили, алгоритмізація методики її контролю в адаптивному спорті.

31. Спосіб об'єктивізації м'язового тестування інвалідів : патент 46587 Україна : МПК А 61В 5/22 / Бріскін Ю.А., Заневський І.П., Передерій А.В., Розторгуй М.С. – № u200907724 ; заявл. 22.07.2009 ; опубл. 25.12.2009, Бюл. № 24.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми та методологічної основи використання способу об'єктивізації м'язового тестування інвалідів.

Публікації в інших виданнях

32. Бріскін Ю. А. Класифікаційні стратегії Паралімпійського спорту / Ю. А. Бріскін, А. В. Передерій // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. – Л., 2004. – С. 22–29.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, визначення напрямів удосконалення класифікації в параолімпійському спорті, формулювання висновків.

33. Бріскін Ю. Програми Спеціальних олімпіад / Ю. Бріскін, А. Передерій, Н. Нерода // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2003. – Вип. 1. – С. 12–16.

Здобувачеві належить окреслення проблеми, характеристика структури та змісту тренувальних програм Спеціальних Олімпіад, накопичення та структуризація наукового матеріалу, формулювання висновків.

34. Бріскін Ю. Система підготовки кадрів інваспорту / Ю. Бріскін, А. Передерій, М. Линець // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними / за заг.ред. Бріскіна Ю., Линця М., Боляха Е., Мігасевича Ю. – Л. : Видавець Тарас Сорока., 2004. – С. 14–18.

Здобувачеві належить постановка проблеми, аналіз систем підготовки кадрів інваспорту в різних національних та закордонних навчальних закладах.

35. Бріскін Ю. Тенденції формування програм паралімпійських ігор / Ю. Бріскін, А. Передерій, С. Блінова // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2003. – Вип. 1. – С. 7–11.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, формулювання висновків.

36. Павлось О. О. Структура и содержание авторской тренировочной программы по легкой атлетике для спортсменов с нарушениями интеллекта / Ольга Павлось, Алина Передерий // Профессионально-личностное развитие студентов в образовательном пространстве физической культуры : материалы II Всероссийской научно-практической конференции : в 2 ч. / под ред. В.Ф. Балашовой, Т.А. Хорошевой. – Тольятти : Изд-во ТГУ, 2012. – Ч. 1. – С. 166 – 171.

Здобувачеві належить розробка методологічної основи дослідження, виокремлення експериментальних чинників, формування стратегії дослідження.

37. Павлось О. Характеристика сучасних тренувальних програм Спеціальних Олімпіад з баскетболу та легкої атлетики / Ольга Павлось, Аліна Передерій // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Л., 2013. – Вип. 17, т. 1. – С. 147–152.

Здобувачеві належить розробка методологічної основи дослідження та формування стратегії дослідження.

38. Передерій А. В. Критерії залучення осіб з вадами інтелекту до програм Спеціальних Олімпіад / Передерій А. В., Бріскін Ю.А. // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. пр. – Рівне, – 2013. – Вип.2 (10). – С. 304 – 312.

Здобувачеві належить окреслення та обґрунтування проблеми, збір теоретичної інформації, структуризація даних, формулювання висновків.

39. Передерій А. В. Основні напрямки оптимізації технічної підготовки спортсменів з церебральним паралічем / А. В. Передерій, М. М. Линець // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2005. – С. 62–67.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, характеристика нозологічних особливостей технічної підготовки спортсменів із церебральним паралічем, формулювання висновків.

40. Передерій А. В. Персонифицированная подсистема системы подготовки атлетов специальных олимпиад / А. В. Передерий // Международная научная сессия по итогам НИР за 2012 год «Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорту» : в 3 ч. / Беларусь. Гос. Ун-т. Физ. Культуры ; редкол.: Т. Д. Полякова (гл. ред.) [и др.]. – Минск : БГУФК, 2013. – Ч. 1. – С. 96 – 98.

41. Передерій А. В. Практическая составляющая подготовки кадров для инваспорта / А. В. Передерий, Ю. А. Брискин // Sport Olimpic și sportul pentru toți : Materialele Congresului Șt. Intern. / col. red.: Manolachi V., Danail S. – Ch. : USEFS, 2011. – Vol. 2. – P. 103–108.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, характеристика основних практичних компетентностей фахівця з адаптивного спорту, формулювання висновків.

42. Передерій А. Розвиток Спеціальних Олімпіад у Республіці Польща / А. Передерій, Ю. Бріскін, В. Стрелковська // Олімпійський спорт і спорт для всіх : Тези доп. ІХ Міжнар. наук. конгр. – К. : Олімпійська література, 2005. – С. 505.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, формулювання висновків.

43. Передерій А.В. Соціальна спрямованість системи підготовки спортсменів за програмами Спеціальних Олімпіад / А.В. Передерій, І.В. Габрильчук // Актуальні проблеми, фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму : тези доповідей V Міжнар. наук.-практ. конф. / Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2013. – С. 172–173.

Здобувачеві належить виявлення та обґрунтування проблеми, збір емпіричного матеріалу, структуризація даних, формулювання висновків.

44. Передерій А. В. Специфіка використання сенсомоторного методу розвитку швидкості реакцій спортсменів з церебральним паралічем / А. В. Передерій, Ю. А. Бріскін // Олімпійський спорт і спорт для всіх : Тези доповідей ІХ Міжнар. наук. конгр. – К. : Олімпійська література, 2005. – С. 504.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, характеристика особливостей використання сенсомоторного методу розвитку швидкості реакцій спортсменів із церебральним паралічем та алгоритму застосування сенсомоторного методу розвитку швидкості реакцій спортсменів із церебральним паралічем.

45. Передерій А. В. Спорт инвалидов как составляющая международного олимпийского движения / А. В. Передерий, Е. Н. Приступа, Ю. А. Брискин // Междунар. науч.-практ. конф. государств-участников СНГ по проблемам физ. культуры и спорта : докл. пленарных заседаний. – Минск : БГУФК, 2010. – С.66 – 75.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, накопичення та структуризація наукового матеріалу, формулювання висновків.

46. Результати змагальної діяльності спортсменів-інвалідів України / А. В. Передерій, Ю. А. Бріскін, Г. Г. Маланчук, В. В. Строкатов // Теоретико-методичні основи організації фізичного виховання молоді : матеріали І регіон. практ. сем. / за заг. ред. Сіренко Р.Р. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – с.171–174.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, пошук та накопичення інформації, узагальнення отриманих даних.

47. Briskin Y. Paralympic sport as a basic of adaptive sport / Yuriy Briskin, Perederiy Alina, Prystupa Eugen // Zdrowie dobrem spolecznym, materualy miedzynarooowego sympozjum. – Radom, 2010. – S. 114 – 124.

Здобувачеві належить обґрунтування проблеми, пошук та накопичення інформації, узагальнення отриманих даних.

АНОТАЦІЇ

Передерій А. В. Теоретико-методичні основи спортивного руху Спеціальних Олімпіад. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту зі спеціальності 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. – Львівський державний університет фізичної культури, Львів, 2014.

Дисертацію присвячено вирішенню науково-прикладної проблеми теоретико-методичного обґрунтування соціальної практики Спеціальних Олімпіад у сучасних умовах суспільства та функціонування міжнародної олімпійської системи.

У роботі запропоновано комплексний аналіз руху Спеціальних Олімпіад, що включає історичну, організаційну, методичну, поняттєву та нормативну компоненти. Здійснено характеристику сучасного етапу та тенденцій розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад, проаналізовано формування його нормативно-правових засад. Подано детальну інформацію щодо нозологічно-детермінованих особливостей осіб із відхиленнями розумового розвитку та охарактеризовано їхні нозологічні профілі.

Розроблено концепцію соціально-орієнтованої системи спортивної підготовки за програмами Спеціальних Олімпіад та здійснено інформаційне наповнення її структурних складових: змагань, тренувального процесу (засобів, методів, принципів, методичних положень), обґрунтовано пріоритетність соціально-адаптаційної спрямованості програм Спеціальних Олімпіад.

Ключові слова: адаптивний спорт, Спеціальні Олімпіади, спортивна підготовка, соціалізація.

Передерій А. В. Теоретико-методические основы спортивного движения Специальных Олимпиад. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.01 – олимпийский и профессиональный спорт. – Львовский государственный университет физической культуры, Львов, 2014.

Диссертация посвящена решению научно-прикладной проблемы теоретико-методического обоснования социальной практики Специальных Олимпиад в современных условиях развития общества и функционирования международной олимпийской системы.

В работе предлагается комплексный анализ движения Специальных Олимпиад, включающий исторический, организационный, методический, понятийный и нормативный компоненты. Разработана концепция социально-ориентированной системы подготовки спортсменов Специальных Олимпиад; научно обоснована система использования средств спорта в социальной адаптации лиц с отклонениями умственного развития; научно обоснована система комплексного информационного обеспечения структурных составляющих системы подготовки в специальном олимпийском спорте; выявлены тенденции развития спортивного движения Специальных Олимпиад в современных условиях функционирования общества и международной олимпийской системы; созданы нозологические профили спортсменов Специальных Олимпиад.

Характеристика современного этапа развития спортивного движения Специальных Олимпиад осуществлена на основе комплексного анализа наиболее значимых мировых и региональных показателей: количество спортсменов; процент лиц с отклонениями умственного развития, привлеченных к программам Специальных Олимпиад; гендерное соотношение участников; количество тренеров; соотношение количества спортсменов и тренеров; количество соревнований; количество Аккредитованных программ; общая прибыль; дотация на спортсмена; показатели развития волонтерских программ; рейтинг популярности видов спорта.

Определены тенденции развития международного спортивного движения Специальных Олимпиад: волнообразно-положительная динамика всех показателей развития с замедлением темпов прироста, обусловленным постепенным достижением предельных для настоящего этапа величин; региональная диспропорция количественных и качественных показателей развития, приоритет программ регионов Восточной Азии и Азиатско-Тихоокеанского по количественным показателям и существенное преобладание региона Северной Америки по качественным, в частности экономическим, показателям; расширение направлений деятельности, широкая поддержка волонтерских программ, охватывающих адаптированные спортивные программы («Партнерский спорт», «Программа развития двигательной активности», «Молодые спортсмены» и т.п.) и социальные программы неспортивного характера («Здоровые спортсмены», «Программа лидерства спортсменов», «Факельный пробег» и т.п.), параллельное развитие которых максимально способствует реализации задач движения Специальных Олимпиад; глобализация международного движения Специальных Олимпиад, проявляющаяся в создании и эффективном функционировании Аккредитованных программ в подавляющем большинстве стран мира, в расширении географии мест проведения масштабных мероприятий, среди которых проведение Всемирных игр за пределами США; сочетание волонтерских принципов с использованием высокопрофессиональных подходов в обеспечении тренировочного процесса и организации соревнований; ориентация в подборе видов спорта для спортсменов с отклонениями умственного развития на уровень их популярности в обществе, выраженный приоритет легкой атлетики и футбола в большинстве Аккредитованных программ Специальных Олимпиад; максимальное использование медиа-ресурсов, тесное сотрудничество со средствами массовой информации, рестайлинг Специальных Олимпиад, унификация терминологического аппарата.

Формирование нормативно-правовых основ международного движения Специальных Олимпиад проанализировано на основе содержания Официальных общих правил Специальных Олимпиад, устава Международной организации Специальных Олимпиад, устава Всемирных/Региональных Игр, Спортивных правил Специальных Олимпиад.

Концепция социально-ориентированной системы спортивной подготовки по программам Специальных Олимпиад основана на бинарном системообразующем факторе, определяющем ее структуру и направленность: соревнования, направленные на демонстрацию спортивных результатов, достижение которых способствует социальной адаптации и реабилитации

спортсменов. Целью системы спортивной подготовки по программам Специальных Олимпиад является обеспечение максимально возможного для конкретного спортсмена уровня социальной адаптации путем улучшения физической, технической, тактической, психологической, теоретической подготовленности с использованием тренировочной и соревновательной деятельности в избранном(ых) виде(ах) спорта. При структурном сходстве системы подготовки спортсменов Специальных Олимпиад с олимпийским спортом ее отличие состоит в специфической роли соревнований, ограничивающей направленность деятельности на достижение высших результатов, привлечении микросоциума как действенного компонента системы и наличии процесса социальной адаптации.

При информационном наполнении составляющих системы спортивной подготовки по программам Специальных Олимпиад определены специфические виды соревнований, содержание тренировочного процесса (структура средств, методов, принципов, методических положений), обоснована приоритетность социально-адаптационной направленности программ Специальных Олимпиад.

Ключевые слова: адаптивный спорт, Специальные Олимпиады, спортивная подготовка, социализация.

Perederiy A. V. Theoretical-methodical Basis of Special Olympics Sports Movement. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Science in Physical Education and Sport in speciality 24.00.01 – Olympic and Professional Sport. – Lviv State University of Physical Culture, Lviv, 2014.

The thesis is concerned with an extensive research into the study of theory and methods of Special Olympics social practice in modern society as well as the functioning of international Olympic system.

The thesis presents a complex analysis of Special Olympics movement that includes historical, organizational, methodological, conceptual and normative components. The characteristic of Special Olympics international sports movement development at present stage has been given, the formation of its regulatory and legal principles has also been analyzed. The detailed information concerning nosology-deterministic peculiarities of persons with mental disabilities has been provided and the characteristic of their nosology types has been given.

The concept of socio-oriented training system according to the programs of Special Olympics has been developed and its structural units have been provided with the following information concerning: competition, training (means, methods, principles, methodological approaches), the priority of Special Olympics socio-adapting programs has been proved.

Keywords: adaptive sports, Special Olympics, sports training, socialization.